

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Egy előre bejelentett gyilkosság krónikája

MAGVETŐ KIADÓ - BUDAPEST

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ Crónica de una muerte anunciada

Fordította SZÉKÁCS VERA

© Gabriel García Márquez, 1981

Hungarian translation Székács Vera, 1982

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ

Felelős kiadó Kardos György

Széchenyi Nyomda K-1157 Győr, 1982

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (828687/08)

Felelős szerkesztő Zentai Éva

Műszaki vezető Sebestyén Lajos

Tipográfus Fraunhofer Péter

Fedélgrafikus Pécsi Gábor • Kiadványszám 5218

Megjelent 6,4 (A5) ív terjedelemben ■ MA 4168

ISBN 963 271 780 5

ISSN 0134—1359

Mint sólyom az égből,
lecsap rád a szerelem.
Gil Vicente

Azon a napon, amikor megölték, Santiago Nasar reggel fél hatkor kelt fel, hogy ott legyen, amikor a püspök hajója befut a kikötőbe. Álmában egy óriásfügefa-erdőn ment keresztül, langyos esőcseppek hullottak rá, és egy pillanatra boldog volt, de amikor felébredt, az volt az érzése, mintha madárpiszokkal lenne befröcskölve az egész teste. “Mindig fákról álmodott - mondta Plácida Linero, az anyja, amikor huszonhét évvel később elmesélte nekem annak a végzetes hétfői napnak a történetét. - Egy héttel azelőtt azt álmodta, hogy egy sztaniolpapírból készült repülőgépen ül egyes-egyedül, és a gép csodálatos biztonsággal röpköd a mandulafák közt” - mondta. Plácida Linero arról volt nevezetes, és méltán, hogy csalhatatlan érzéssel meg tudja fejteni a mások álmait, persze csak akkor, ha éhgyomorral mondják el neki: de sem ebben a két álomban, sem a többiben, amit a fia a halálát megelőző reggeleken elmesélt neki, és mindben fák voltak, nem vette észre a baljós jeleket.

Santiago Nasar se fogta fel a figyelmeztetést. Keveset aludt és rosszul, csak úgy ruhástul, ahogy ledobta magát az ágyra; arra ébredt, hogy fáj a feje, és mintha valami rézkengyel marná a szájpadrólását: de úgy gondolta, hogy ennek így kell lennie egy éjjel utánig elhúzódó fergeteges lakodalom után. Az a sok ember, aki találkozott vele, attól kezdve, hogy hat óra öt perckor kilépett a kapun, egészen addig, amíg egy óra múlva le nem vágták, mint egy disznót, mind úgy emlékeznek rá, hogy kifejezetten jókedvű volt, csak épp egy kicsit álmos, ő pedig

mindenkinek a szép reggelről beszélt. Hogy vajon az időre értette-e, azt már senki se tudta. Sokan úgy emlékeztek, hogy gyönyörűen sütött a nap, friss tengeri szellő fújta a banánültetvények felől, ahogy azt egy régi jó februári reggelről gondolni lehetett. De a többség azt állította, hogy gyászos idő volt: az eget elborították az alacsonyan szálló felhők, nehéz pocsolyaszag terjengett a levegőben, és abban a pillanatban, amikor bekövetkezett a szerencsétlenség, szitált az eső: ugyanúgy, mint a Santiago Nasar álmában látott erdőben. Én akkor éppen María Alejandrina Cervantes apostoli ölében nyugodtam a lagzi fáradalmi után, és a félrevert harangok hangjára jóformán ki se nyitottam a szemem, mert azt hittem, hogy a püspöknek szól a nagy harangozás.

Santiago Nasar ugyanolyan keményítetlen fehér lenvászonginget és nadrágot vett föl, mint az előző napon, az esküvő alkalmából. Ez volt az ünnepi viselete. Ha nem a püspök elé indul, a khakiszínű ruháját és a lovaglósizmáját veszi föl, mert minden hétfőn kilovagolt az Égi Orcára, az apjától örökölt haciendára, ahol szarvasmarhát tenyésztett nagy szakértelemmel, bár nem sok haszonnal. Ilyenkor mindig egy 357-es Magnumot dugott az övébe, acélgolyókkal, melyek, mint mondta, egy lovat is ketté tudnak tépni. A foglyok évadában a teljes solymászfelszerelését is magával vitte. A Magnumon kívül volt még egy 30,06-os Mannlicher Schonauer puskája, egy 300-as Holland Magnuma, egy 22-es, kétcsövű Hornet-je, teleszkópos irányzékkel és egy winchestere, a szekrénybe zárva. Mindig úgy aludt, akár csak az apja: a pisztoly a feje alatt, a párna cihájába dugva; de aznap reggel, mielőtt elment hazulról, kivette a töltényeket, és az üres pisztolyt az éjjeliszekrény fiókjába tette. “Soha nem hagyta benne a golyót” - mesélte az anyja. Ezt én is tudtam, valamint azt is, hogy külön tartotta a fegyvereket és külön a töltényeket, jól eldugva, nehogy bárki is véletlenül kísértésbe essék a házban, és megtöltsön egy fegyvert. Ezt a bölcs szokást még az

apja vezette be azután, hogy egy reggel az egyik szolgáló kirázta a párnát, hogy leszedje róla a huzatot, mire a pisztoly a földre esett és elsült: a golyó becsapódott a szekrénybe, kilyukasztotta a szoba falát, átsüvített a szomszéd ház ebédlőjén, és ripityára tört egy ember nagyságú gipszszenetet a tér tulsó végében álló templom főoltárán. Santiago Nasar még kisfiú volt, amikor ez történt, de egy életre okult belőle.

Az anyja akkor látta utoljára, amikor átment a hálósobáján. A motozására ébredt föl: aszpirint keresett a fürdőszobában lévő faliszekrényben, és ő felgyújtotta a villanyt, mire a fia megjelent a szobája ajtajában, egy pohár vízzel a kezében; aztán örökre így maradt meg az emlékezetében. Santiago Nasar ekkor mesélte el neki az álmát, de ő nem figyelt fel a fákra.

- Minden olyan álom, amiben madarak vannak, egészséget jelent - mondta.

Akkor is abban a függőágyban feküdt és ugyanúgy, immár az öregkor utolsó pislákolásában, amikor visszatértem az eldugott faluba, hogy a sok szétszórt szilánkból megpróbáljam összerakni az emlékezet eltört tükrét. Már nappali fényben is csak a tárgyak körvonalát látta, és a halántékára tapasztott gyógyfüvekkel próbálta csillapítani örökös fejfájását, amely akkor kezdődött, amikor a fia utoljára átment a szobán. Az oldalán feküdt, és a függőágy fejénél lévő kötelekbe kapaszkodva erőlködött, hogy fel tudjon ülni; a szoba félhomályában ugyanaz a furcsa szenteltvízszag érződött, mint a gyilkosság reggelén, amikor beléptem a házba.

Ahogy megálltam az ajtókeretben, hirtelen azt hitte, hogy Santiago Nasart látja. “Ugyanúgy állt ott - mondta. - A fehér lenvászón ruhájában, amit csak vízzel volt szabad kimosni, mert olyan kényes volt a bőre, hogy nem tudta elviselni a keményítő ropogását.” Aztán csak üldögélt a függőágyban, és rágcsálta a kardamómi magot, amíg szét nem foszlott az illúziója, hogy visszatért hozzá a fia. Akkor felsóhajtott: “Az egyetlen férfi volt az életemben.”

És én is úgy láttam magam előtt, ahogy ő látta. Január utolsó hetében töltötte be a huszonegyedik évét, nyúlánk volt, fehér bőrű, de arab szemhéja és göndör haja volt, mint az apjának. Egyetlen gyermekként született, egy érdekből kötött házasságból, melynek nem volt egy boldog pillanata se, ő viszont nagyon boldognak látszott az apja mellett, amíg az három évvel korábban hirtelen meg nem halt, aztán a magányos anyja mellett is, egészen halálának hétfőjéig. Tőle örökölte az ösztöneit. Az apjától viszont a fegyverek használatát, a lovak szeretetét és a sólyomidomítást tanulta meg egészen kicsi korában, de olyan érényeket is, mint a bátorság meg az óvatosság. Arabul beszéltek egymással, de ha Plácida Linero is ott volt, akkor nem: ne érezze, hogy kirekesztették. A faluban soha nem látták őket fegyverrel, és az idomított sólymaikat is csak egyszer hozták elő, egy jótékonysági bazar alkalmából, amikor vadászbemutatót tartottak. Santiago Nasarnak az apja halála után, ahogy befejezte a középiskolát, abba kellett hagynia a tanulmányait, hogy átvegye a családi birtok irányítását. Santiago Nasar - és ezt már magának köszönhette - vidám, szelíd, nyíltszívű fiú volt.

Azon a napon, amikor megölték, anyja a fehér ruha láttán azt hitte, hogy Santiago Nasar elnézte a naptárt. "Figyelmeztettem rá, hogy hétfő van" - mondta. Mire Santiago Nasar azt felelte, hogy azért öltözött ki, hátha sikerül odajutnia a püspök elé és megcsókolni a gyűrűjét. Őt viszont hidegen hagyta az esemény.

- Ki se fogja tenni a lábát a partra - mondta neki. - Felemeli a kezét, és kiosztja a kötelező áldást, ahogy szokta, aztán már megy is vissza oda, ahonnet jött. Utálja ezt a falut.

Santiago Nasar tudta, hogy így van, de az egyházi ceremóniák mindig elbűvölték. "Olyan, mint a mozi" - mondta nekem egyszer. Az anyját viszont a püspök érkezéséből csak az érdekelte, hogy ő meg ne ázzon az esőben, mert hallotta, hogy

tüsszögött álmában. Mondta neki, hogy vigyen esernyőt, de ő már búcsút is intett, és kiment a szobából. Akkor látta utoljára.

Victoria Guzmán, a szakácsnő biztos volt benne, hogy se aznap, se egész februárban nem esett az eső. “Dehogyan esett - mondta, amikor elmentem hozzá, nem sokkal a halála előtt. - Olyan korán égetett már a napsugár, mint még augusztusban se.” Éppen az ebédhez való három nyulat darabolta, a lihegő kutyák körében, amikor Santiago Nasar kiment a konyhába. “Mindig olyan arcot vágott, mint aki bal lábbal kelt fel” mesélte Victoria Guzmán, és egy csöpp szeretet sem volt a hangjában. Égi Virágszál, a lánya, aki akkoriban indult virágzásnak, egy csésze cukornádpálinkával meglocsolt kávét tett Santiago Nasar elé, mint minden hétfőn, hogy az éjszakai nyomás hamarabb elmúljon róla. A hatalmas konyha, a sustorgó lángokkal és a rudakon alvó csirkékkel, mintha halkán lélegzett volna. Santiago Nasar elrágott egy újabb aszpirint, majd leült az asztalhoz, és lassú kortyokban, elgondolkodva inni kezdte a kávét, közben pedig egyre a tűzhely mellett álló és a nyulak beleiben kotorászó két nőt nézte. Victoria Guzmánnak, bár benne volt már a korban, megvolt még mindene. A lánya, kis vadóc, valósággal fuldokolni látszott a mirigyei hevében. Amikor odajött az üres csészéért, Santiago Nasar a csuklójánál fogva elkapta.

- Ideje már, hogy téged is betörjenek - mondta.

Victoria Guzmán fogta a véres kést, és feléje mutatta.

- Ereszd el, a fehér mindened! - szólt rá a fiúra. - Ebből a vízből nem iszol, amíg élek.

Őt Ibrahim Nasar csábította el, legszebb süldő lány korában. Éveken át a birtok istállóiban szerette titokban, aztán, amikor elfogytak az érzelmek, a házába vette cselédnek. Égi Virágszál, aki egy későbbi nászból származott, tudta, hogy őrá meg Santiago Nasar titkos ágya vár, és már jó előre égett az izgalomtól. “Azóta se született még egy olyan férfi” - mondta, fonnyadtan és kövéren, a más szerelmekből lett gyerekeitől

körülvéve. “Szakasztott olyan volt, mint az apja - vágta rá Victoria Guzmán. - Ganéj alak.” Hanem ahogy eszébe jutott, hogy Santiago Nasar milyen iszonyattal nézte, amint a nyúl beleit egy rántással kitepi és odaveti a kutyáknak, elfogta a döbbenet.

- Micsoda barbárság - mondta Santiago Nasar. - Képzeld azt, hogy egy ember.

Victoria Guzmánnak majdnem húsz év kellett hozzá, hogy megértse, mit jelent az, ha egy olyan ember, aki rég megszokta már, hogy védtelen állatokat pusztítson, hirtelen ilyen iszonyatnak ad hangot. “Szent Isten - kiáltott fel elképedve -, akkor úgy látszik, megérezett valamit!” De őt a gyilkosság reggelén úgy ette a felgyúlt méreg, hogy csak dobálta tovább a kutyáknak a sok nyúlbelet, hadd keseredjen meg Santiago Nasar szájában a reggeli. Szóval éppen a konyhában voltak, amikor fülrepszó hangon megszólalt a püspöki gőzhajó kürtje, és az egész falut felverte álmából.

A ház egyemeletes raktárpülete volt valaha, vastag deszkafalakkal, cink nyeregtetővel, amely fölött a kikötői hulladékra vadászó keselyűk köröztek. Akkoriban épült, amikor még a folyó olyan szolgálatkész volt, hogy sok dereglyét, sőt igazi tengerjáró hajót is fölhozott idáig, a torkolat mocsárvidékén keresztül. Amikor Ibrahim Nasar a polgárháború után a legutolsó arabokkal együtt megérkezett, a folyó rakoncátlankodása miatt a hajók már nem merészkedtek föl a tengerről, és a raktár üresen állt. Ibrahim Nasar olcsón megvette, hogy importáruboltot nyisson benne, amit aztán nem nyitott meg soha; de amikor megnősült, átépíttette lakóházzá. A földszinti részből lett a ház nagyszobája, ahol az élet zajlott, hátul pedig felépíttetett egy istállót, négy lónak, több cselédszobát és egy nagy konyhát, nyitott tűzhellyel és a kikötőre néző ablakokkal, melyeken át folytonosan begőzölgött a folyó pocsolyaszaga. A nagyszobában csak a régi csigalépcső maradt meg: valami hajótörésből menekítették oda. Az

emeleten, ahol azelőtt a vámhivatal irodái voltak, két tágas hálószobát építtetett, meg öt hálófülkét az eljövendő sok gyereknek, a tér mandulafái fölé pedig egy fafaragásos erkélyt, ahol aztán Plácida Linero a márciusi délutánokon vigaszt keresett magányában. A ház homlokzatán meghagyta a nagy kaput, de két földig érő ablakot is vágatott, és kovácsoltvas rácsokat rakatott rájuk. A hátsó bejáratot is a helyén hagyta, csak egy kissé megmagasította, hogy lóháton is be lehessen menni rajta, és a régi mólónak egy részét is rendbe hozatta. Többnyire ezen a hátsó kapun át közlekedtek, nemcsak azért, mert arra volt az istálló meg a konyha, hanem azért is, mert közvetlenül az új kikötő utcájára nyílt, így nem kellett kerülni tenni a téren át. A térre nyíló kapu az ünnepi alkalmakat kivéve mindig be volt zárva, és fel volt rá téve a keresztvas. S azok ketten, akik megölték, mégis ott vártak Santiago Nasarra, nem pedig a hátsó kapunál; és ő is ott ment ki, amikor megjött a püspök hajója, pedig az egész házat meg kellett kerülnie, hogy kijusson a kikötőbe vezető utcára.

Volt valami ésszel fel nem fogható a sok véletlennek ebben a gyászos egybeesésében. Ezt a Riohachából érkezett vizsgálóbírónak is éreznie kellett, bár elismerni nem merte: a jegyzőkönyvből világosan látszik, hogy mindenáron szeretett volna valami racionális magyarázatot találni rá. A térre nyíló kapu többször is ezzel a bűnügyi krónikába illő elnevezéssel szerepel a jegyzőkönyvben: *A végzetes kapu*. Csak Plácida Linero adott elfogadható magyarázatot; amikor megkérdezték, ezzel a józan anyai érveléssel válaszolt: “A fiam soha nem a hátsó kapun ment ki, amikor ünneplő ruhában volt.” Ez olyan kézenfekvőnek látszott, hogy a vizsgálóbíró fel is jegyezte az egyik lap szélére, de nem vette bele a jegyzőkönyvbe.

Victoria Guzmán viszont határozottan állította, hogy se ő, se a lánya nem tudott róla, hogy Santiago Nasart meg akarják ölni. De aztán, jó néhány év múlva beismerte, hogy amikor Santiago Nasar kiment a konyhába meginni a reggeli kávé,

már mindketten tudták. Egy asszony mondta el nekik, aki valamivel öt óra után kopogtatott be hozzájuk, hogy szánják már meg, és adjanak neki egy kis tejet; azt is elmondta, hogy hol várnak rá, és hogy miért. “Nem szóltam neki, mert azt hittem, hogy csak jár a szájuk, mert be vannak rúgva” mondta nekem. Égi Virágszál azonban egy későbbi látogatásom alkalmával, amikor az anyja már nem élt, bevallotta, hogy az anyja azért nem szólt Santiago Nasarnak, mert a lelke mélyén azt szerette volna, ha meggyilkolják. Ő meg azért nem figyelmeztette, mert akkor még csak egy ijedt kislány volt, aki nem tudta volna rászánni magát egy önálló lépésre, és még jobban megijedt, amikor Santiago Nasar a csuklójánál fogva elkapta: olyan hideg és merev volt a keze, mint egy halottnak.

Amikor felharsant a püspöki gőzhajó diadalmas túlkölése, Santiago Nasar nagy léptekkel átsietett a sötét szobákon. Égi Virágszál előreszaladt, hogy kinyissa neki a kaput, és közben arra vigyázott, nehogy Santiago Nasar utolérje az ebédlő kalitkái közt, melyekben még aludtak a madarak, a nagyszoba fonott székei és mennyezetről lógó páfrányos cserepei közt, de amikor levette a kapuról a keresztvasat, már nem tudott megmenekülni a karvalykéz elől. “Odanyúlt, és belemarkolt - mesélte Égi Virágszál. - Mindig ezt csinálta, amikor elkapott valamerre a házban, de aznap reggel, ahelyett hogy megrémültem volna, szörnyű sírhatnékcom támadt.” Félreállt, hogy utat engedjen neki, és az ajtóresen át megpillantotta a tér pirkadattól behavazott mandulafáit, de csak ennyit látott, többre nem volt bátorsága. “Akkor abbamaradt a túlkölés, és megszólaltak a kakasok - mondta. - Akkora lármát csaptak, hogy ahhoz a falu összes kakasa is kevés lett volna. Arra gondoltam, hogy talán a püspök hajóján vannak.” Csak egyvalamit tudott megtenni a férfiért, aki aztán sohasem lett az övé. Plácida Linero utasítása ellenére nem rakta vissza az ajtóra a keresztvasat, hogy Santiago Nasar gyorsan bejöhessen, ha úgy fordul a dolog. Valaki - soha nem tudták meg, hogy ki -

egy borítékot csúsztatott be az ajtó alatt: egy cédula volt benne, melyen figyelmeztetik Santiago Nasart, hogy meg fogják ölni; azt is megírták neki, hogy miért, és hogy hol várnak rá, meg az ellene készülõ merénylet egyéb, pontos részleteit. Az üzenet ott hevert a padlón, amikor Santiago Nasar kilépett a házból, de se õ nem vette észre, se Égi Virágszál, se senki más, csak akkor, amikor már rég megtörtént a gyilkosság.

Hat óra is elmúlt már, de az utcai lámpák még égtek. A mandulafák ágain meg néhány erkélyen még ott lógtak a tarka esküvõi girlandok, így aztán azt lehetett hinni, hogy most aggatták fel õket a püspök tiszteletére. De a tér, mely egészen a templom elõcsarnokáig - ahol most a muzikusok pódiuma állt - ki volt kövezve, a sok üres üveggel és az általános dorbézolás mindenféle hulladékával olyan volt, mint egy szemétdomb. Amikor Santiago Nasar kilépett a kapun, többen szaladtak már a kikötõ felé, a gõzös hívogató hangjaira.

A téren csak egy üzlet volt nyitva, a templom melletti tejesarnok; itt várt rá a két férfi, hogy megölje. Clotilde Armenta, a tejesasszony pillantotta meg elsõnek a hajnali derengésben, és úgy tûnt fel neki, mintha Santiago Nasarnak alumíniumból lenne a ruhája. "Máris olyan volt, mint egy kísértet" - mondta nekem. A két férfi, aki azért várt rá, hogy megölje, közben elaludt a széken, ölében szorongatva az újságpapírba tekert késeket. Clotilde Armenta a lélegzetét is visszafojtotta, nehogy felébressze õket.

Ikertestvérek voltak: Pedro és Pablo Vicario. Nemrég múltak huszonnégy évesek, és annyira hasonlítottak egymásra, hogy alig lehetett megkülönböztetni õket. "Rossz megjelenésû, de szelíd emberek" - ez állt a jegyzõkönyvben. Én, aki az elemi iskolából ismertem õket, ugyanazt írtam volna. Akkor reggel még mindig az a Karib-tenger vidékén olyannyira szokatlan vastag, merev, sötétszürke posztóruha volt rajtuk, amit az esküvõn viseltek, és arcuk gyûrött volt az átdorbézolt éjszakáktól, de a borotválkozás kötelességének eleget tettek.

Bár a lagzi előtti estétől kezdve egyfolytában ittak, három nap elmúltával már részegek se voltak, csak olyanok, mint valami éber alvajárók. Miután már majdnem három órája várakoztak Clotilde Armenta boltjában, a hajnali szellő első leheletére elnyomta őket az álom: akkor aludtak először péntek óta. A gőzös első tülkölésére jóformán meg se rezzentek, de amikor Santiago Nasar kilépett a házából, az ösztönük felébresztette őket. Egyszerre ragadták meg a papírba csomagolt késeket, és Pedro Vicario föl is állt a székről.

Az Isten szerelmére - suttogta Clotilde Armenta. Várjatok még, már csak a püspök úr miatt is.

“A Szentlélek sugallata volt” - mondogatta aztán Clotilde Armenta. Valóban olyan volt, mintha a Gondviselés lépett volna közbe, ha átmenetileg odázta is el a dolgot. A Vicario ikrek hallgattak rá, és az, amelyik az imént felállt, visszaült a székére. Mindketten követték a tekintetükkel Santiago Nasart, aki elindult, át a téren. “Inkább csak szánakozva nézték” - mondta Clotilde Armenta. Ekkor értek oda a zárda növendékei, és árvaházi egyenruhájukban átkocogtak a téren.

Plácida Linerónak igaza volt: a püspök nem tette ki a lábát a partra. Sok ember ment ki a kikötőbe, nemcsak a hatósági személyek meg az iskolások, és egymást érte a sok kosár, bennük egy-egy hízott kakassal: a püspöknek hozták ajándékba, mert a kakastaréjleves volt a kedvenc étele. A mólón akkora kötegekben állt a tűzifa, hogy legalább két órára lett volna szükség a berakodásához. De a hajó még csak meg se állt. Amikor előbukkant a folyó kanyarulatából, bőgve, mint egy sárkány, a banda rázendített a püspöki himnusra, a kakasok kukorékolni kezdtek a kosarakban, és ettől a falu többi kakasa is nekibuzdult.

A legendás hírű, lapátkerekes, fafűtéses kazánú gőzhajók akkoriban már eltűnőfélben voltak, és azon az egy-kettőn, amelyet még nem vontak ki a forgalomból, nem volt már gépzongora, se nászutasoknak fenntartott kabin; alig tudtak

már megbirkózni a folyó sodrával. De ez vadonatúj gőzhajó volt, nem is egy, hanem két kéménnyel, melyeken, mint valami karszalag, ott díszelgett a rájuk festett nemzetiszín zászló, és a farában lévő lapátkerék olyan iramban röpítette a vízen, mint egy tengeri hajót. A fehér reverendás püspök, spanyol kíséretével, ott állt a felső korlátnál, a kapitány kajütje mellett. “Olyan karácsonyi idő lett hirtelen” - mondta Margot húgom. Szerinte az történt, hogy a hajó, ahogy előhaladt a kikötő előtt, egy nagy gőzfelhőt lökött ki magából, és csupa víz lett mindenki, aki a part közelében állt. Olyan volt az egész, mint egy futó látomás: amikor a püspök szembekerült a kikötőbe gyűlt sokasággal, elkezdte rajzolni a keresztek a levegőbe, és aztán csak rajzolta őket, emlékezetből, nem valami nagy átéléssel, de nem is kajánul, amíg a hajó el nem tűnt a láthatáron, maga mögött hagyva az éktelen kakaskukorékolást.

Santiago Nasarnak minden oka megvolt rá, hogy úgy érezze, becsapták. Carmen Amador atya felszólítására ő is jó néhány köteg tűzifát küldetett a mólóra, és saját kezűleg válogatta össze a legpompásabb tarajú kakasokat. De ez múltó bosszúság volt. Margot húgom, akivel együtt voltak a mólónál, nagyon jókedvűnek látta: a legszívesebben folytatta volna a mulatságot, habár a két aszpirin nem sokat segített. “Nem látszott rajta, hogy megfázott volna, és csak az foglalkoztatta, hogy mennyibe kerülhetett a lakodalom” mondta nekem. Cristo Bedoya, aki szintén ott volt velük, olyan számokat emlegetett, hogy még jobban elképedtek. Santiago Nasarral és velem együtt ő is ott volt a lagzin majdnem hajnali négyig, és utána se ment haza lefeküdni, hanem benézett még a nagyapjáiékhöz egy kis beszélgetésre. Ott aztán sok olyan adatot tudott meg, amire még szüksége volt a költségek kiszámításához. Úgy számolta, hogy negyven pulykát és tizenegy disznót vágtak le a násznépnek, ezenfelül a vőlegény a főtéren négy üszöt rakatott nyársra a falu számára. Úgy számolta, hogy kétszázöt láda csempészett pálinka fogyott el, továbbá majdnem kétezer üveg

rum, amit a tömegnek osztogattak el. Nem volt egyetlen ember, se szegény, se gazdag, aki ne vett volna részt valamiképpen ezen a hetedhétországra szóló lakodalmon, amelyhez foghatót nem látott még a falu. Santiago Nasar hangosan ábrándozott:

- Az én esküvőm is ilyen lesz mondta. Egy élet se lesz rá elég, hogy elmeséljétek.

A húgom érezte, hogy elszáll fölöttük az angyal. Újra csak arra gondolt, hogy micsoda szerencséje van Flora Miguelnek: mindene megvan a világon, és ráadásul még Santiago Nasart is megkapja karácsonykor. "Hirtelen arra gondoltam, hogy nála jobb partit el se lehet képzelni - mondta. - Gondold el: egy szép és jól nevelt fiú, akinek huszonegy éves korában saját vagyona van." A húgom mindig meghívta hozzánk, ha jukkalepény volt reggelire, és aznap reggel épp azt sütött az anyám. Santiago Nasar kapva kapott a meghíváson.

- Átöltözöm, és máris megyek - mondta, és akkor vette észre, hogy nincs rajta az órája: az éjjeliszekrényen felejtette. - Hány óra?

Hat óra huszonöt perc volt. Santiago Nasar belekarolt Cristo Bedoyába, és elindult vele a tér felé.

- Negyedóra múlva ott leszek mondta a húgomnak.

A húgom mindenáron azt akarta, hogy máris menjen vele, mert már ki van tálalva a reggeli. - "Furcsa, hogy mennyire erősködött - mondta nekem Cristo Bedoya. - Annyira, hogy azóta többször is megfordult a fejemben: Margot tudta már, hogy meg fogják ölni, és el akarta bűjtatni nálatok." De végül is Santiago Nasarnak sikerült rávennie, hogy menjen előre, amíg ő belebújik a lovaglórúhájába, mert aztán gyorsan ki kell mennie az Égi Orcára, ahol aznap herélik a tinókat. Ugyanazzal a kézmozdulattal búcsúzott el tőle, mint otthon az anyjától, karon fogta Cristo Bedoyát, és elindultak a térre. Margot húgom ekkor látta utoljára.

Azok közül, akik a kikötőben voltak, sokan tudták már, hogy Santiago Nasart meg fogják ölni. Don Lázaro Aponte, a

tiszti akadémia nyugalmazott ezredese és tizenegy éve a falu előljárója, az ujjaival integetett neki. “Alapos okom volt rá, hogy azt higgyem, túl van minden veszélyen” - mondta nekem. Carmen Amador atya se aggódott érte. “Amikor megláttam, épségben, egészségben, arra gondoltam, hogy üres locsogás volt az egész” mesélte. Még az a kérdés se ötlött fel senkiben, hogy vajon Santiago Nasar tud-e a dologról, mert elképzelhetetlennek tartották, hogy ne tudjon róla.

Margot húgom azok közé a kevesek közé tartozott, akik nem tudták még, hogy meg fogják ölni. “Ha tudtam volna, kötélen vonszolom magammal” - jelentette ki a vizsgálóbíró előtt. Furcsa volt, hogy nem tudott róla, de még furcsább, hogy az anyám se, aki pedig elsőnek értesült mindenről a családban, noha évek óta nem tette ki a lábát a házból, még azért se, hogy misére menjen.

Én akkor kezdtem felfigyelni erre a ritka képességére, amikor korán kelő lettem: iskolás gyerek. Hajnalonként az udvaron találtam: ágseprűvel a kezében, sápadtan és hallgatagon, amilyen akkoriban volt, söpörte a port a hamuszürke fényben; aztán két korty kávé között elmesélte nekem, hogy mi történt a világban, amíg aludtunk. Mintha láthatatlan szálak kötötték volna össze a falu többi lakójával, különösen a vele egykorúakkal: még meg sem történt, valami, de ő már hírül adta a családnak; sehonnan sem tudhatott róla, ha csak nem látott a jövőbe. Aznap reggel mégsem érezte meg a hajnali három óra óta érlelődő tragédia előszelét. Felsöpörte az udvart, és amikor Margot húgom elindult a püspök elé a kikötőbe, éppen a reggelihez való jukkát darálta. “Megbolondultak a kakasok” - szokta mondani az anyám, amikor arról a napról esik szó. De a távoli kukorékolást soha nem a püspök érkezésével, hanem mindig is a lagzi utolsó nekivadásával hozta összefüggésbe.

A mi házunk messze volt a főtértől, egy mangófaligetben, a folyónál. Margot húgom a folyóparton ment végig; az emberek

olyan izgalomban voltak a püspök érkezése miatt, hogy minden más megszűnt számukra. A fekvő betegeket mindenütt kitétték a kapuba, hogy megkapják az Isten orvosságát, és szaladtak az asszonyok, hozták a pulykát, a malacot meg a többi ennivalót a házak udvarából, a folyó túlsó partja felől pedig felvirágozott csónakok közeledtek. De aztán, amikor a püspök elhajózott az orruk előtt, és még a lába nyomát se hagyta ott nekik emlékebe, a másik hír, mely addig kicsire zsugorodva lapult meg, hirtelen nőni kezdett, és visszanyerte botrány méretét. Margot húgomra ekkor zúdult rá, teljes súlyával: a szép Angela Vicariót, akinek az előző napon volt az esküvője, a férje visszavitte a szülői házba, mert azt kellett tapasztalnia, hogy már nem szűz. “Úgy éreztem, hogy énalattam nyílik meg menten a föld - mondta a húgom. - De bárhogy hányták-vetették a dolgot, senki se tudta megmagyarázni, hogy a szegény Santiago Nasar hogyan keveredhetett bele az ügybe.” Csak azt tudták biztosan, hogy az Angela Vicario két bátyja már elindult, hogy megölje.

A húgom szaladt haza, a száját harapdálva, hogy ki ne törjön belőle a sírás. Anyám az ebédlőben volt, a kék virágos ünneplő ruhájában - hátha a püspök betér a házunkba-, és a láthatatlan szerelemről szóló románcot énekelve éppen reggelire terített.

A húgom látta, hogy egy terítéssel több van az asztalon.

- Santiago Nasarnak - mondta az anyám. - Hallottam, hogy meghívtad reggelire.

- Elteheted - mondta a húgom.

És elmondta, mi történt. “De mintha már tudta volna - mondta nekem. - Most is úgy volt, mint mindig: az ember elkezd valamit mesélni, de még a feléhez se ért, és ő már tudja a végét.” Az a rossz hír olyan volt anyámnak, mint egy csomó, amelyből kiolvasható a titkos üzenet. Santiago Nasar óra kapta a nevét, és ő volt a keresztyánya is, de Pura Vicario, a hazaküldött menyasszony anyja is vérrokona volt. A húgom még javában mesélt, de ő már belebújt a sarkos cipőjébe, és magára kapta a szentmisére való csipkemantillát, amit

akkoriban már csak részvétlátogatásokra vett fel. Apám, aki az ágyából mindent hallott, pizsamában kijött az ebédlőbe, és ijedten kérdezte, hogy hová megy.

Megyek és szólok Plácida komaasszonynak - felelte az anyám. - Nem igazság, hogy mindenki tudja már, hogy meg fogják ölni a fiát, csak épp ő nem.

- Ővele is csak olyan rokonságban vagyunk, mint Vicarióékkal - mondta az apám.

- De az ember legyen mindig a halott pártján - mondta az anyám.

Az öcsém is előjöttek a szobájukból. A legkisebbek, ahogy megcsapta őket a tragédia fuvallata, sírva fakadtak. Anyám most az egyszer ügyet sem vetett rájuk, s a férjével sem törődött.

- Várjál, felöltözöm én is - mondta az apám.

De ő már kint volt az utcán. Jaime öcsém, aki akkor hét év körül járhatott, már fel volt öltözve: indulni készült az iskolába.

- Eridj utána - szólta rá az apám. Jaime, akinek fogalma se volt róla, hogy mi történik és hogy hová mennek, utána szaladt és belecsimpaszkodott a kezébe. "Csak ment, ment, és magában beszélt - mesélte Jaime. - Azok az égetnivaló férfiak, mondta, vagy inkább suttozta maga elé, azok a mocskos állatok, hogy semmire se jók, csak arra, hogy bajt csináljanak." Észre se vette, hogy ott megy vele a gyerek. "Azt hihették az emberek, hogy megbolondultam - mondta. - Csak arra emlékszem, hogy messziről nagy lárma hallatszott, mintha előlről kezdődne a lagzi, és hogy mindenki a tér felé szaladt." Ő is szaporábban szedte a lábát, olyan elszántan, amilyen csak akkor tudott lenni, amikor emberéletről volt szó, míg csak valaki, aki visszafelé szaladt az utcán, meg nem sajnálta.

- Ne törje magát, Luisa Santiaga - kiáltotta oda. - Már megölték.

Bayardo San Román, az a férfi, aki visszavitte a menyecskét a szülői házba, az előző év augusztusában érkezett a faluba: fél évvel az esküvő előtt. A gőzös heti járatával jött; két tarisznya volt a vállán, melyeknek ezüstveretei úgy csillogtak, akárcsak bőrvének ezüstcsatja és csizmáján a sarkantyú. Harminc év körül járhatott, de nem látszott meg rajta, mivel olyan keskeny volt a csípője, mint egy torreádornak, a szeme aranysárga volt, és bőrét lassú tűzön párolta meg a salétrom. Kurta zeke volt rajta, meg egy igen szűk szárú nadrág, mindkettő nyers színű borjúbőrből, a kezén meg ugyanolyan színű kecskebőr kesztyű. Magdalena Oliver együtt utazott vele a hajón, és egész úton nem tudta levenni róla a szemét. “Úgy nézett ki, mint egy buzi - mondta nekem. - És nagyon fájt érte a szívem, mert az a fajta férfi volt, akit a legszívesebben bekenne vajjal, és szőröstül-bőröstül megenne az ember.” Nem ő volt az egyetlen nő, akinek ilyen gondolata támadt vele kapcsolatban, mint ahogy nem is ő volt az utolsó, aki rájött, hogy Bayardo San Román nem az a valaki, akit első látásra kiismer az ember.

Anyám augusztus végén írt nekem a kollégiumba, és a levelében csak úgy mellékesen odavetette: “Egy nagyon furcsa ember jött a faluba.” A következő levelében ezt írta: “A furcsa embert Bayardo San Románnak hívják, és mindenki el van bűvölve tőle, de én még nem láttam.” Senki se tudta, mit keres a faluban. Valakinek, aki nem bírta ki, és az esküvő előtti napokban nekiszégezte a kérdést, ezt felelte: “Jártam a falvakat, néztem, hogy kit vehetnék el feleségül.” Lehet, hogy így volt, de ugyanúgy bármi mást is mondhatott volna, mert úgy tudott bánni a szavakkal, hogy inkább elleplezte, mint kimondta velük a dolgokat.

Aznap, amikor megérkezett, este a moziban azt mondta valakinek, hogy vasútépítő mérnök, és arról beszélt, hogy ideje lenne már megépíteni a vasutat a tengerparttól a szárazföld

belseje felé: ezzel elkerülnénk azt, hogy ki legyünk szolgáltatva a folyó szeszélyeinek. Másnap táviratoznia kellett valahová, és saját kezűleg kopogtatta le a szöveget, sőt még egy trükköt is mutatott a távírásznak - ő maga eszelte ki -, hogy hogyan lehet tovább használni a kimerült elemeket. A határ menti betegségekről is ugyanilyen szakértelemmel beszélgetett el egy katonarovossal, aki azokban a napokban végzett sorozást a faluban. Lelkes híve volt a hosszú, hangos tivornyáknak, de jól bírta az italt, a veszekedőket kellő eréllyel szétválasztotta, és nem engedte, hogy öltre menjenek. Egy vasárnap, mise után, kihívta egy kis folyóátúszó bajnokságra a jobb úszókat, és sok ilyen volt a faluban, aztán húsz tempóval le hagyta a legjobbakat is. Ezt anyám írta meg egyik levelében, és ezt a megjegyzést fűzte hozzá: "Azt hiszem, az aranyban is úszik." Ezt annak a gyorsan elterjedt legendának az alapján mondta, amely szerint Bayardo San Román nemcsak hogy mindentudó volt, hanem ráadásul még roppant gazdag is.

Anyám az egyik októberi levelében adta rá a végső áldást. "Az emberek nagyon szeretik - írta -, mert becsületes és nemes lelkű, és vasárnap térden állva áldozott, és latinul ministrált a templomban." Akkoriban még nem volt szokásban, hogy állva lehessen áldozni, és mindenütt latin nyelven mondták a misét, de az anyám mindig is ilyesféle felesleges indokokkal szeretett nyomatékokot adni a szavainak. De eme végső szentesítés után két levelet írt, amelyben meg se említette Bayardo San Románt, és akkor is hallgatott róla, amikor már mindenki tudta, hogy megkérte Angela Vicario kezét. Csak jóval a szerencsétlen esküvő után vallotta be nekem, hogy amikor személyesen megismerte Bayardo San Románt, már nem tudta visszaszívni, amit az októberi levélben írt, és hogy a sárga szeme láttán elfogta a rémület.

- Azt hittem, az ördög áll előttem - mondta. - De te tanítottál rá, hogy ezeket a dolgokat nem szabad leírni.

Hamarosan én is megismertem, amikor hazajöttem a karácsonyi szünidőre. De én nem találtam olyan rendkívülinek, mint amilyenek mondták. Jóképű férfi volt, az igaz, de távolról sem az a csodás tünemény, aminek Magdalena Oliver látta. Az volt a benyomásom, hogy sokkal komolyabb, mint amilyenek a virtuskodása mutatja, és valami mélyen rejlő feszültség van benne, amit túlzott kedélyessége alig palástol el. De elsősorban az volt a benyomásom, hogy nagyon szomorú ember. Addigra már formálisan is eljegyezte Angela Vicariót.

Hogy miképpen ismerkedtek meg egymással, azt soha nem tudtuk pontosan kideríteni. A panzió tulajdonosnője, aki magányos férfiakkal adott ki szobákat, és akinél Bayardo San Román is lakott, úgy mesélte, hogy a férfi egyszer, szeptember vége felé, éppen a nappali egyik nádfonatú hintaszékében aludta délutáni álmát, amikor Angela Vicario és az anyja, karjukon egy-egy kosár művirággal, átmentek a téren. Bayardo San Román félálomban kinyitotta a szemét, meglátta a két nőt talpig feketében - rajtuk kívül sehol egy élőlény a délután két órai tikkasztó hőségben -, és megkérdezte, hogy ki az a fiatal lány. A panzió tulajdonosnője megmondta, hogy annak az asszonynak a legkisebbik lánya, és hogy Angela Vicariónak hívják. Bayardo San Román nézte őket, amíg el nem tűntek a tér túlsó végében.

Ráillik a neve - mondta.

Aztán visszahanyatlott a feje a hintaszék támlájára, és behunyta a szemét.

Ha felébredek - mondta -, juttasd eszembe, hogy ő lesz a feleségem.

Angela Vicario elmondta nekem, hogy amikor Bayardo San Román szerelmet vallott, ő a panzió tulajdonosnőjétől már tudott a dologról. "Nagyon megijedtem" - mondta. A panzió lakói közül hárman is állították, hogy így történt, de négy másik személy kételkedett benne. Abban viszont minden verzió megegyezett, hogy Angela Vicario és Bayardo San Román az

októberi nemzeti ünnepen találkozott egymással először: a jótékonyági esten, melyen Angela Vicario volt a tombola-kikiáltó. Bayardo San Román előrefurakodott a tömegben, egyenesen a pult elé, amely mögött az elpilledt kikiáltó állt, tiszta feketében, és megkérdezte, hogy mennyibe kerül a gyöngyház berakásos gramofon, mely a búcsú legfőbb szenzációja volt. A lány azt mondta, nem eladó, hanem ki fogják sorsolni.

- Annál jobb - mondta Bayardo San Román. - így egyszerűbb a dolog, és olcsóbb is lesz.

Angela Vicario bevallotta nekem, hogy Bayardo San Román csakugyan nagy hatást tett rá, csak épp ellenkező előjellel. "Utáltam a nagyképű férfiakat, és ilyen beképzelt alakot még sose láttam" - mondta, amikor arról a napról mesélt. - "Meg aztán lengyelnek néztem." Hát még akkor milyen nagy volt a bosszúsága, amikor az általános izgalom közepette kikiáltotta a nyertes számot, és csakugyan Bayardo San Román vitte el a gramofont. Azt persze nem is sejtette, hogy Bayardo San Román, csakis őmiatta, megvásárolta az összes tombolajegyet.

Aztán, mire hazaért, otthon várta a selyempapírba csomagolt, organdi szalaggal átkötött gramofon. "Sose jöttem rá, honnan tudta, hogy a születésnapom van" - mondta. Aztán hajtogathatta a szüleinek: ő ugyan nem adott rá okot, hogy Bayardo San Román ilyen ajándékot küldjön, és még kevésbé arra, hogy így küldje el, az egész falu szeme láttára. Úgyhogy a két bátyja, Pedro és Pablo fogta a gramofont, és visszavitte a panzióba a tulajdonosának: mégpedig olyan látványosan, hogy nem volt ember, aki látta odaérkezni, és ne látta volna visszamenni. Egy valamivel azonban nem számolt a család: Bayardo San Román ellenállhatatlan varázsával. Az ikrek csak másnap hajnalban kerültek elő, erősen berúgva, gramofonostul, sőt Bayardo San Románnal együtt: őt is elhozták, hogy otthon folytassák az ivást.

Angela Vicario egy szerény sorban élő család legkisebb lánya volt. Apja, Poncio Vicario, a szegények ötvöse, addig iparkodott, hogy kihozza az aranyból, ami nincs is benne, hogy fenn tudják tartani a tisztos látszatot, amíg csak bele nem vakult. Purísima del Carmen, az anyja, tanítónő volt, amíg férjhez nem ment egyszer s mindenkorra. Szelíd és mélabús arckifejezése jól leplezte kemény jellemét. “Olyan volt, mint egy apáca” - mondja Mercedes. Akkora önfeláldozással viselte gondját a férjének és nevelte a gyerekeit, hogy az ember olykor el is felejtette, hogy ő maga is a világon van. A két nagyobbik lánya sokáig nem ment férjhez. A két ikerfiún kívül volt még egy másik lányuk is, akit elvitt a váltóláz, és még két év múlva is gyászruhában jártak - odahaza félgyászban, de az utcán talpig feketében. Az ikreket arra nevelték, hogy igazi férfi legyen belőlük, a lányokat pedig a férjhez menésre: megtanultak rámban hímezni, varrógéppel varrni, csipkét verni, mosni, vasalni, művirágot és cukorfigurákat készíteni és eljegyzési kártyákat fogalmazni. A többi lánnyal ellentétben, akik már nem törődtek a halál kultuszával, a négy nővér mesteri fokon üzte a betegápolás, a haldoklók vigasztalása és a halottöltöztetés ősi tudományát. Anyám csak egyvalamit helytelenített náluk: hogy lefekvés előtt mindig megfésülködtek. “Lányok - mondta nekik -, sose fésülködjete este, mert kinn maradnak a vízen a hajósok.” De ettől eltekintve, nem talált bennük semmi kivetnivalót. “Tökéletes lányok mondogatta gyakran. - Bármely férfit boldoggá tudnak tenni, mert arra nevelték őket, hogy szenvedjenek.” De annak a kettőnek, aki a két nagyobbik lányt elvette, mégse volt könnyű dolga, mivel a két nővér együtt járt mindenhová, női táncdelutánokat rendeztek, és hajlamosak voltak rá, hogy a férfiak szavaiban mindig a hátsó gondolatot keressék.

Négyük közül Angela Vicario volt a legszebb, és anyám azt mondta, hogy úgy jött a világra, mint a történelem nagy királynői: a köldökzsinór a nyaka köré volt tekeredve. De olyan

ügyefogyott és tompa eszű volt, hogy már-már aggódni kellett a jövője miatt. Én évente viszontláttam a karácsonyi szünidő alatt, és egyre vigasztalanabb látványt nyújtott a házuk ablakában, ahová délutánonként kiült művirágokat varrni vagy a bús magányról énekelni a szomszéd hajadonokkal. “A tyúkeszű unokahúgod - mondta Santiago Nasar -; őt is felakaszthatják már a fogasra.” Aztán egyszer összetalálkoztam vele az utcán, nem sokkal a nővére halála előtt: ki volt öltözve, mint egy igazi nő, a haja kibodorítva: alig hittem a szememnek. De csak futó káprázat volt: ahogy múltak az évek, egyre butább lett. Így aztán amikor a falu megtudta, hogy Bayardo San Román el akarja venni feleségül, sokan azt gondolták, hogy csak valami rossz tréfát eszelt ki az idegen.

A család viszont nemcsak hogy komolyan vette, hanem igen megörült neki. Kivéve Pura Vicariót, aki azt a feltételt szabta, hogy Bayardo San Román fedje fel a kilétét, méghozzá szavahihetően. Mert még akkor se tudta senki, hogy kicsoda. A múltja csak addig a délutánig terjedt, amikor artistakosztümében leszállt a hajóról; olyan mélyen hallgatott a származásáról, hogy a legvadabb feltételezést is el lehetett hinni. Már olyanokat mondtak róla, hogy rohamosztag-parancsnok volt, egész falvakat tarolt le, és rémületben tartotta Casanare lakosságát, hogy egy cayenne-i fegyenctelepről szökött meg, hogy Pernambucóban látta valaki, amint egy pár idomított medvével tányérozott, meg hogy egy arannyal megrakott spanyol gályát halászott ki a Szelek Csatornájából. Bayardo San Román a legegyszerűbb módon vetett véget a sok találgatásnak: elhozta az egész családját.

Négyen voltak: az apa, az anya és két férfivadító nővér. Egy állami rendszámú Ford T-vel jöttek, melynek kacsahangú dudája fellármázta a falu utcáit délelőtt tizenegykor. Az anyja, Alberta Simonds, egy nagydarab curaçaói mulatt nő, aki még mindig valami spanyollal kevert bennszülött nyelven beszélt, fiatal korában elnyerte “az Antillák kétszáz legszebb nője közül

a legszebbik” kitüntető címét. A nővérei, már elvirágzóban, olyanok voltak, mint két nyugtalan kanca. De valamennyiük közt az apa volt a nagy attrakció: Petronio San Román ezredes, a múlt századi polgárháború hőse, a konzervatív rendszer egyik legfőbb büszkesége, aki elől Aureliano Buendía ezredes a tucurincái összeomláskor kénytelen volt megfutamodni. Csak az anyám nem volt hajlandó megismerkedni vele, amikor megtudta, hogy kicsoda. “Az rendben volt, hogy összeházassodnak -mondta. - De egy dolog a házasság, és más dolog az, hogy kezdet fogjak egy olyan emberrel, aki háttal állította oda Gerineldo Márquezt a kivégzőosztag elé.” Ahogy kihajolt a kocsik ablakán, fehér kalapját lengetve, rögtön ráismert mindenki, hiszen annyiszor látták már a képét. Búzasárga vászonöltöny és fűzős kordován csizma volt rajta, az orrán pedig aranykeretes cvikker, melyről egy kis lánc lógott le a zakója gomblyukáig. A zakó hajtókáján ott volt a vitézségi érem, s a kezében lévő bot fogantyúján a nemzeti címer. Elsőnek szállt ki az autóból, tetőtől talpig belepelve rossz utaink forró porával, és még le se lépett az autó lépcsőjéről, amikor már mindenki tudta, hogy Bayardo San Román azt vesz el, akit akar.

Angela Vicario viszont nem akart hozzámenni feleségül. “Olyan nagyon felnőtt férfi volt” mondta. És Bayardo San Román még csak elcsábítani se akarta, hanem egyre a családot bővölte a kedvességével. Angela Vicario soha nem felejtette el azt a szörnyű estét, amikor a nagyszobában összegyűlt család: a szülei meg a férjestül megjelent nővérei kijelentették, hogy hozzá fog menni, és kész - egy olyan emberhez, akit jóformán még nem is látott. Az ikrek nem avatkoztak be a vitába. “A nők dolga volt, nem a miénk” - mondta Pablo Vicario. A szülőknek az volt a döntő érve, hogy egy családnak, mely elsősorban a szerénységével büszkélkedhet, nincs joga visszautasítani a sorsnak ezt az ajándékát. Angela Vicario épp csak hebegett

valamit arról, hogy szerelem is kéne hozzá, de az anyja egy mondattal elintézte:

- Azt is meg lehet tanulni.

Az akkori szokással ellentétben - hosszú, szigorúan ellenőrzött mátkaság -, az ő jegyességük csak négy hónapig tartott, mert Bayardo San Román nem volt hajlandó tovább várni. A négy hónap is csak azért volt, mert Pura Vicario ragaszkodott hozzá, hogy várják ki, amíg letelik a családi gyász. De ez az idő is bőségesen elegendő volt, mert Bayardo San Román olyan ellenállhatatlanul intézte az ügyeket. "Egy este azt kérdezte tőlem, hogy énszerintem melyik a falu legszebb háza - mesélte nekem Angela Vicario. - És én, aki nem tudtam, miért kérdi, azt feleltem, hogy az öreg Xiusé." Én is azt mondtam volna. Egy kopár, széljárta dombtetőn állt a ház, és a teraszáról le lehetett látni a lila kökörcsinékkel borított mocsár végtelen paradicsomára, a száraz nyári napokon pedig a Karib-tenger horizontját és a Cartegena de Indias kikötőjében horgonyozó luxus-óceánjárókat is tisztán ki lehetett venni. Bayardo San Román még ugyanazon az estén elment a Társaskörbe, és odaült az öreg Xius asztalához egy dominópartira.

- Xius bátyám - mondta neki -, megveszem a házat.

- Nem eladó - mondta az öreg.

- Megveszem úgy, ahogy van, mindenestül.

Az öreg Xius régimódi udvariassággal elmagyarázta, hogy a házban lévő tárgyakat még a felesége vásárolta egy küzdelmes élet során, és őneki még most is a feleségét jelentik. "Szívhezszólóan beszélt - mesélte Dionisio Iguarán doktor, aki szintén részt vett a dominócsatában. - Biztos voltam benne, hogy inkább meghal, semhogy eladjon egy házat, ahol több mint harminc éven át boldog volt." Bayardo San Román is megértéssel fogadta az érveit.

- Igaza van - mondta. - Akkor adja el üresen.

De az öreg a parti végéig hajthatatlan maradt. Harmadnapon este, és már kellőképpen felkészülve, Bayardo San Román újra odalépett a dominóasztalhoz.

- Xius bátyám - kezdte rá újra -, mibe kerül a ház?

- Nincs ára.

- Mégis, mondjon valami árat.

- Sajnálom, Bayardo - mondta az öreg -, de maguk, fiatalok nem értik meg a szív érveit.

Bayardo San Román gondolkodás nélkül vágta ki:

- Akkor legyen ötezer peso.

- Látom, nem sajnálja rá a pénzt - mondta az öreg, éber önérzettel. - Nem ér annyit.

- Tízezer - mondta Bayardo San Román. - Most rögtön, és készpénzben.

Az öreg könnyes szemmel nézett rá. "A méregtől sírt - mondta Dionisio Iguarán doktor, aki nemcsak orvos volt, hanem tollforgató ember is. - Gondold csak el: ekkora összeg egy kéznyújtásra, és egy kis lelki gyengeség miatt nemet kell mondani." Az öreg Xiusnak egy hang sem jött ki a torkán, de habozás nélkül intett a fejével, hogy nem.

- Akkor már csak egyet kérek. - mondta Bayardo San Román. - Várjon még rám öt percig.

És öt perc múlva csakugyan ott volt újra, az ezüstveretű tarisznyával, és tíz köteg ezrest rakott ki az asztalra: még rajtuk volt az Állami Bank szalagja. Az öreg Xius két hónapra rá meghalt. "Ebbe halt bele - mondta Dionisio Iguarán doktor. - Egészségesebb volt, mint mi valahányan, de ha odatettem a sztetoszkópot a szívéhez, hallottam a könnyek bugyogását." Mert nemcsak hogy eladta a házat mindenestül, de még meg is kérte Bayardo San Románt, hogy apránként fizesse ki, mivel még egy bőröndje se maradt meg vigasznak, hogy azt a sok pénzt beletehesse.

Senki se gondolta volna, és nem is mondta senki, hogy Angela Vicario már nem szűz. Nem látták soha, hogy lett volna

bárki is körülötte, és úgy nőtt fel, a nővéreivel együtt, hogy mindvégig rajta volt egy vaskezü anya szigorú tekintete. Már két hónap se volt hátra az esküvőig, de Pura Vicario még mindig nem engedte el kettesben Bayardo San Románnal, hogy megnézzék a házat, amelyben lakni fognak; ő és a vak apja is vele ment, hogy vigyázzanak a tisztességére. “Csak arra kértem az Istent, adjon erőt, hogy végezzek magammal - mondta Angela Vicario. - De nem adott.” Úgy meg volt zavarodva, hogy elhatározta: elmondja az igazságot az anyjának, hátha enyhít vele a kínján, de a két bizalmas barátnője, akik átjártak hozzá művirágot varrni, lebeszélte az őszinteségről. “Vakon szót fogadtam nekik - mondta -, mert úgy beszéltek, mintha igazán értenének hozzá, hogy kell becsapni a férfiakat.” Azzal nyugtatták meg, hogy majdnem minden lánnyal előfordul valami gyerekkori baleset, amelyben elveszti a szüzességét. Azt állították, hogy még a legnehezebb férjek is hajlandók beletörödni bármibe, ha más nem tud róla. Végül elhitették vele, hogy a legtöbb férfi úgy be van gyulladva a nászéjszakáján, hogy semmit se tud csinálni a nő segítsége nélkül, és abban a pillanatban, amikor kiderülne az igazság, voltaképpen nincsenek is maguknál. “Annak hisznek, amit a lepedőn látnak” - mondták. Szépen elmagyarázták hát neki azokat a bábatrükköket, melyeknek révén pótolhatja a hiányt, és asszonyéletének első reggelén kiteheti a napra a házuk udvarán a tisztesség foltjával tarkított vászonlepedőt, hogy mindenki lássa.

Ezzel az illúzióval ment férjhez. Bayardo San Román meg nyilván azzal az illúzióval nősült, hogy hatalmának és vagyonának roppant súlyával megvásárolhatja a boldogságot, mert minél nagyobb méreteket öltöttek az előkészületek, annál eszelősebb ötletekkel igyekezett növelni az ünnepség fényét. Amikor kiderült, hogy jön a püspök, el akarta halasztani egy nappal az esküvőt, hogy ő adja össze őket, de Angela Vicario nem volt hajlandó belemenni. “Mégpedig azért nem - mondta

nekem -, mert nem akartam, hogy olyan ember adja rám az áldását, aki a kakasnak csak a taraját teszi bele a levesbe, a kakast meg kidobja a szemébe.” Az ünnepség a püspöki áldás nélkül is olyan lendületet vett, amit már nem lehetett megfékezni, úgyhogy Bayardo San Románnak is kicsúszott a kezéből, és valóságos népünnepély lett belőle.

Petronio San Román ezredes és családja ezúttal a parlament díszhajóján érkezett, amely aztán az ünnepség végéig ott állt a mólónál; a családdal együtt számos egyéb kiválóság is eljött, de a sok új arc közt senki se figyelt fel rájuk. Annyi nászajándékot hoztak, hogy gyorsan rendbe kellett hozni az egykori áramfejlesztő telep elhagyatott csarnokát: ott állították ki a legszebb darabokat, a többi meg egyenesen az öreg Xius egykori házába vitték, amely már készen állt az ifjú pár fogadására. A vőlegény egy cabriolet-t kapott ajándékba, az autó orrán ott ékeskedett a neve, gót betűkkel bevésve a gyár emblémája alá. A menyasszony egy huszonnégy személyes színarany evőeszközkészletet kapott. Hoztak egy táncegyüttest is és két szalonzenekart, mely sehogy sem tudott érvényesülni a helyi rezesbandák meg a lagzi hírére odacsődült sok gitár- és tangóharmonika-együttes lármájában.

A Vicario család egy szerény kis házban élt, amelynek téglából voltak a falai, de pálmfedél volt rajta, két kis padlásablakkal, ahová minden januárban beköltöztek a fecskék. Az utca felé volt egy terasza, melyet majdnem teljesen elborítottak a virágcserepek, hátul meg egy nagy udvara, gyümölcsfákkal, ahol szabadon kószáltak a tyúkok. Az udvar végében az ikrek disznóhizlaldája állt, a disznóöléshez használt kőlappal meg a daraboló asztallal, amely jó kis házi jövedelemforrásnak bizonyult, amióta Poncio Vicario elvesztette a szeme világát. Eredetileg Pedro Vicario látott neki a vállalkozásnak, de amikor behívták katonának, az ikertestvére is kitanulta a mészárosmesterséget.

A ház olyan kicsi volt, hogy épp csak elfért benne a család. Ezért aztán a két idősebb nővér, amikor felsejlettek előttük a lakodalom várható méretei, arra gondolt, hogy kölcsönkér egy házat. “Képzeld mondta Angela Vicario -, a Plácida Linero házára gondoltak, de szerencsére a szüleim előjöttek a régi nótával, hogy a mi lányaink vagy itt mennek férjhez a mi vackunkban, vagy nem mennek férjhez.” Úgyhogy kifestették a házat az eredeti sárga színére, kiegyenesítették az ajtókat, ledöngölték a szobák padlóját, és amennyire csak lehetett, rendbe hozták, hogy méltó legyen a fényes lakodalomra. Az ikrek elvitték a disznókat máshová, és oltott mésszel fertőtlenítették a hizlaldát, de ezzel együtt is látszott, hogy nem lesz elég a hely. Végül is Bayardo San Román erélyes közbelépésére ledöntötték az udvar kerítését, kölcsönkérték a szomszéd házakat, hogy legyen hol táncolni, és irdatlan deszkaasztalokat állítottak föl, hogy a vendégek a tamarindfák lombja alatt fogyaszthassák el az ünnepi lakomát.

Mindössze egy kellemetlenség történt, azt is a vőlegény okozta az esküvő napjának reggelén: kétórás késéssel jött Angela Vicarióért, és a menyasszony nem volt hajlandó belebújni a ruhájába, amíg ott nem látja a házban. “Képzeld el - mondta , még örültem is volna, ha nem jön el, de hogy ott maradjak a menyasszonyi ruhában, azt már nem.” Érthető volt az óvatossága, mivel nem volt nagyobb szégyen egy lány számára, mint ha menyasszonyi ruhában hagyják faképnél. De azt, hogy Angela Vicario nem átallotta feltenni a fejére a fátylat és a narancsvirág-koszorút, holott már nem volt szűz, később úgy tekintették, mint a tisztaság jelképeinek meggyalázását. Csak az anyám méltányolta ezt a tettét: hogy volt bátorsága cinkelt lapokkal végigjátszani a partit. “Akkoriban - magyarázta - Isten megértette ezeket a dolgokat.” Azt viszont mindmáig nem tudja senki, hogy Bayardo San Román milyen kártyákkal játszott. Attól kezdve, hogy cylinderben és szalonkabátban megérkezett végre, mindaddig, amíg a tánc

forगतagából meg nem szökött szíve választottjával, a világ legboldogabb vőlegényének látszott.

Az se derült ki soha, hogy milyen kártyákkal játszott Santiago Nasar. Én egész idő alatt együtt voltam vele, a templomban és a lagzin is, és Cristo Bedoya meg Luis Enrique öcsém szintén velünk volt, de egyikünk se vett észre rajta semmi változást. Ezt aztán sokszor el kellett mondanom, mivel mi négyen együtt nőttünk fel az iskolapadokban, később meg a szünidei kölyökbandában, és senki se gondolta, hogy egymás előtt titkaink lennének, hát még ilyen nagy titok.

Santiago Nasar rajongott a ceremóniáékért, és soha még nem volt része akkora élvezetben, mint a halála előtti estén, amikor azt találgatta, hogy mennyibe kerülhetett az esküvő. A templomba kirakott virágdíszekről megállapította, hogy négy első osztályú temetés árába kerültek. Ez az átszámítás aztán hosszú éveken át kísértett, mert Santiago Nasar sokszor mondta nekem, hogy a zárt falak közt lévő virágok illata mindig a halált juttatja eszébe, és aznap is mondta, amikor beléptünk a templomba. “Az én temetésem ne legyenek virágok” - mondta, nem sejtve, hogy nekem kell majd intézkednem, és már másnap, hogy ne legyenek. Miközben a templomból Vicarióék háza felé mentünk, kiszámította, hogy mennyibe kerültek az utcákban fellógatott színes papírfüzérek, mennyibe a zenészek és a petárdák, sőt még a kapuban ránk szórt nyers rizs árát is megsaccolta. A déli hőségben az ifjú pár sorra látogatta az asztalokat. Bayardo San Román jó cimboránk volt, szesztestvér, ahogy mondani szokták; és szemmel láthatólag nagyon jól érezte magát az asztalunknál. Angela Vicario, immár fátyol és koszorú nélkül, az átizzadt selyemruhájában, máris felöltötte a férjes asszonyok arckifejezését. Santiago Nasar úgy számolt, és meg is mondta Bayardo San Románnak, hogy az esküvő addig a percig körülbelül kilencezer pesóba került. Angela Vicario arcán látszott a fölháborodás. “Az anyám úgy tanított, hogy mások előtt sohase beszéljünk

pénzről” - mondta nekem. Bayardo San Román viszont nagyon derűsen, sőt némi kérkedéssel reagált rá.

- Majdnem - mondta -, de még alig kezdtük el. Mire a végére érünk, körülbelül a duplája lesz.

Santiago Nasar elhatározta, hogy addig nem tágít, amíg az utolsó fillérnek is utána nem számol, és a hátralévő élete épp hogy elég volt rá. Másnap reggel aztán, a végső adatok birtokában, melyeket Cristo Bedoyától tudott meg a kikötőben, el kellett ismernie, hogy Bayardo San Román telibe talált.

Énbennem, mielőtt elhatároztam, hogy a mások emlékeiből összerakom az egészet, csak nagyon zavaros képek éltek a lakodalomról. Odahaza éveken át emlegették, hogy az apám az ifjú pár tiszteletére előszedte rég nem látott hegedűjét, hogy a húgom amúgy apácaruhástul eltáncolt egy kopogóst, és hogy Dionisio Iguarán doktornak, aki anyám édes unokabátyja volt, sikerült felvétetnie magát az induló díszhajóra, hogy ne legyen ott másnap, amikor megjön a püspök. Miközben gyűjtöttem az anyagot ehhez a krónikához, jó néhány olyan mozzanat is felbukkant a múltból, amelynek az események alakulására nézve nem volt sok jelentősége, így például Bayardo San Román két nővérének fura látványa: bársonyruhájuk, a nagy pillangószárnyakkal, melyek arany brossal voltak feltűzve a vállukra, nagyobb feltűnést keltett, mint az apjuk tollbokkrétája és a mellét páncélként beborító érdemrendek. Sokan tudtak róla, hogy a lagzi önkívületében azt mondtam Mercedes Barchának, aki akkor fejezte be az elemi iskolát, hogy jöjjön hozzám feleségül, amit aztán ő maga juttatott az eszembe, amikor tizennégy év múlva összeházasodtunk. Az a kép, amely a legélesebben maradt meg bennem arról a szerencsétlen vasárnapról: az öreg Poncio Vicario, amint egy hokedlin ül az udvar közepén. Talán azt gondolták, hogy az a főhely, és azért ültették oda; a vendégek minduntalan belebotlottak, azt se tudták, kicsoda, megfogták, és hokedlistul arrébb tették, hogy ne legyen útban, ő meg ide-oda forgatta a fejét az újdonsült

vakok réveteg tekintetével, kérdésekre válaszolt, amiket nem neki tettek fel, visszaköszönt azoknak, akik nem neki köszöntek oda, és boldogan mosolygott az őt körülvevő légüres tér közepén, csirizzel kikeményített ingében és gvajakfa botjával, melyet az esküvőre vettek neki.

A lakodalom hivatalos része délután hatkor ért véget, amikor a díszvendégek elbúcsúztak. A kivilágított hajó eltűnt a folyó kanyarulatában, csak a gépzongorából felhangzó keringők foszlányai maradtak utána, és egy pillanatig tétován álltunk a bizonytalanság szakadéka fölött, de aztán újra egymásra ismertünk, és bevettük magunkat a lagzi mangróveerdejébe. Valamivel később az ifjú pár megjelent a nyitott tetejű autóban, amely alig tudott előrefurakodni a tömegben. Bayardo San Román petárdákat durrogatott, jókat húzott a feléje nyújtott pálinkásüvegekből, és amikor odaért hozzánk, akik már jártuk a cumbiambát, Angela Vicarióval együtt kiszállt az autóból, és ők is beálltak a körbe. Végül felszólított minket, hogy helyette is járjuk tovább, amíg csak bírjuk szusszal, és vitte a rémült menyecskét álmainak házába, ahol az öreg Xius boldog volt egykor.

Az általános dáridó éjjél felé szilánkokra hullott, és már csak Clotilde Armenta boltja volt nyitva a tér egyik oldalán. Santiago Nasar és én, Luis Enrique öcsémmel és Cristo Bedoyával együtt María Alejandrina Cervantes jótékonysági intézményébe mentünk. A nagyszámú látogató közt ott volt már a két Vicario testvér, és együtt ittunk, sőt Santiago Nasarral még együtt nótáztak is, öt órával azelőtt, hogy megölték. Az eredeti ünnepség szétszóródott zsarátnokai itt is, ott is pislákolhattak még, mert időnként zeneszó vagy távoli kiáltozás foszlányai érkeztek el hozzánk a legkülönbözőbb irányokból: később is, egyre szomorúbban, majdnem addig a pillanatig, amikor megszólalt a püspöki gőzhajó kürtje.

Pura Vicario elmesélte az anyámnak, hogy este tizenegykor feküdt le, miután idősebb lányai segítségével megpróbált

rendet teremteni valamelyest, a feldúlt házban. Úgy tíz óra felé, amikor még néhány részeg ott danászott az udvarban, jött egy ember, Angela Vicario küldte el egy kis kézitáskáért, ami a szobájában lévő ruhásszekrényben volt: valami holmija volt benne; és ő gondolta, hogy elküld neki egy bőröndöt is néhány hétköznapi ruhával, de a küldönc sietett. Ő aztán lefeküdt, és már javában aludt, amikor megzörrent a kapu. “Három koppanás hallatszott: három lassú koppanás - mesélte anyámnak -, de rögtön tudtam, hogy rosszat jelent.” Úgy nyitott kaput, hogy nem is gyújtott lámpát, nehogy felébresszen valakit, és az utcai lámpa halvány fényében ott állt előtte Bayardo San Román, kigombolt selyemingben, mintás nadrágban, a nadrágtartó gumipánttal. “Olyan zöld volt, mintha álmomban látnám” - mondta Pura Vicario az anyámnak. Angela Vicario a sötétben állt, úgyhogy csak akkor látta meg, amikor Bayardo San Román a karjánál fogva megragadta és odahúzta a lámpa fénykévéjébe. Cafatokban lógott rajta a selyemruha, és egy törülközőbe volt bebugyolálva derékig. Pura Vicario azt hitte, hogy felborult a kocsijuk, és most holtan fekszenek a szakadék fenekén.

- Szeplőtelen Szűzanyám mondta rémülten. - Szóaljatok meg, ha még itt vagytok ezen a világon.

Bayardo San Román nem ment be a házba, csak a feleségét tuszkolta be szelíden, egyetlen szó nélkül. Aztán arcon csókolta Pura Vicariót, és amikor megszólalt, mélységesen bánatos, de nagyon gyengéd volt a hangja.

- Mindent köszönök, anyám - mondta. - Maga egy szent asszony.

Hogy mit csinált Pura Vicario a következő két órában, azt csak ő maga tudta, és a titkot magával vitte a sírba. “Csak arra emlékszem, hogy az egyik kezével a hajamat fogta, a másikkal meg ütött, és olyan vadul, hogy azt hittem, megöl” - mesélte Angela Vicario. De ezt is olyan csendben tette, hogy a férje és a nagyobbik lányai, akik a szomszéd szobákban aludtak, neszt

se vették az egésznek: csak hajnalban tudták meg, amikor már megtörtént a tragédia.

Az ikrek, akiket az anyjuk sürgősen hazahívatott, valamivel három előtt érkeztek meg. Angela Vicario hason feküdt az ebédlő díványán, a pofonoktól dagadt arccal, de már nem zokogott. “Már nem féltém -mondta. - Sőt: úgy éreztem, mintha végre leráztam volna magamról a halál kábulatát, és csak arra vágytam, legyen már vége az egésznek, és lefekhessek aludni.” Pedro Vicario, két bátyja közül a határozottabb egyéniség, derékon kapta, fölemelte a díványról, és az ebédlőasztalra ültette.

- Na, kislány - mondta, remegve a dühtől -, mondd meg, hogy ki volt.

És ő nem kérette magát, már nyitotta is a száját. Épp csak körülfürkészett a homályban, és máris rátalált a sok-sok evilági meg túlvilági, ki tudja milyen név közt, biztos kézzel célba vette, és egyetlen nyíllövessel a falhoz szögezte, mint egy pillangót, amely immár mozdulni se tudott, és amelynek sorsa öröktől fogva meg volt írva.

- Santiago Nasar - mondta.

Az ügyvéd azzal érvelt, hogy a gyilkosságot a becsület jogos védelmében követték el, és a bíróság helyt adott az érvelésnek: az ikrek a tárgyalás végén kijelentették, hogy újra megtennék, ezerszer is, ha ilyen okok kényszerítenék rá. A védekezés lehetséges módjára ők maguk jöttek rá, már akkor, amikor a papjuk kezére adták magukat, néhány perccel a gyilkosság után. Lihegve rontottak be a plébániára, maguk mögött hagyva a felbőszült arabok csoportját, és a tisztára törölt két kést letették az asztalra, Amador atya elé. A halál barbár munkájában egészen kimerültek, ruhájuk, karjuk és arcuk merő

lucok volt az izzadságtól és a még eleven vértől, de abban, hogy így, önként jelentkeztek, a plébános a lelkierő szép bizonyosságát látta.

- Készarva öltük meg - mondta Pedro Vicario -, de ártatlanok vagyunk.

- Isten előtt talán igen - mondta Amador atya.

- Isten előtt és az emberek előtt - mondta Pablo Vicario. - A becsületünk múltott rajta.

A gyilkosság rekonstrukciójakor pedig olyan művérengzést vittek véghez, hogy az sokkal ádázabbnak látszott, mint amilyen a valóságban volt, olyannyira, hogy Plácida Linero házának kapuját a község pénzén kellett aztán megjavíttatni, úgy összeszurkálták a késükkel. A riohachai börtönben, ahol három évet töltöttek az ítéletre várva, mert nem volt pénzük, hogy az óvadékot kifizessék, a veterán fegyencek úgy emlékeztek rájuk, mint rendes, alkalmazkodó emberekre, de a megbánás jeleit soha senki se látta rajtuk. A valóságban mégis az volt a helyzet, hogy a Vicario testvérek nem tettek meg semmit, amit kellett volna, hogy Santiago Nasart gyorsan és feltűnés nélkül megöljék, viszont mindent megtettek, ami csak elképzelhető, sőt még annál is többet annak érdekében, hogy valaki akadályozza meg a gyilkosságot, de hiába.

Mint évekkel később maguk mesélték, legelőször María Alejandrina Cervantes házában keresték, ahol éjjel kettőig együtt voltak vele. Ez a mozzanat, mint annyi más, nem szerepel a jegyzőkönyvben. Santiago Nasar egyébként már nem volt ott, amikor az ikrek, állításuk szerint, odamentek, mert akkor már ki tudja, hányadik háznál adtunk szerenádot; de nem is volt igaz, hogy odamentek. "Innen aztán el nem mentek volna" - mondta nekem María Alejandrina Cervantes, és én, aki olyan jól ismertem, egy pillanatig sem kételkedtem benne. Ehelyett viszont Clotilde Armenta boltjába mentek, ahol, jól tudták, megfordul a fél világ, csak épp Santiago Nasar nem. "Csak az volt nyitva az egész faluban - jelentették ki a

vizsgálóbíró előtt. - Előbb-utóbb arra kellett jönnie - mondták nekem, miután fölmentették őket. Holott mindenki tudta, hogy Plácida Linero házának utcai kapuja örökösen be van zárva, és még nappal is rajta van a keresztvas, és hogy Santiago Nasar mindig a hátsó kapu kulcsait hordja magánál. Mint ahogy most is ott ment be a házba, miközben a Vicario testvérek már egy órája vártak rá a másik oldalon, s hogy később, a püspök érkezésekor, mégis a térre nyíló kapun ment ki, az olyan váratlan fordulat volt, aminek maga a vizsgálóbíró se tudott rájönni az okára.

Nem volt még gyilkosság, amelyet ennyire és ilyen jó előre bejelentettek volna. Miután a húguk szájából elhangzott a név, a Vicario testvérek hátramentek a disznóól melletti kamrába, ahol a szerszámaikat tartották, és előkeresték a két legjobbkést: a tíz hüvelyk hosszú és két és fél hüvelyk széles darabolókést meg a hét hüvelyk hosszú és másfél hüvelyk széles fejtőkést. Becsavarták őket egy rongyba, és kimentek a húspiácra, hogy megköszönljék; a piacon már nyitva voltak az első standok. Még alig szállingóztak a vevők, de huszonkét tanú akadt, aki hallotta, hogy mit mondtak, és mindnek az volt a véleménye, hogy csak azért mondták, hogy mindenki hallja. Faustino Santos, az egyik hentes szerint, akivel jó barátságban voltak, három óra húsz perckor érkeztek oda a piacra - ő akkor rakta ki a pultjára a belsőségeket -, és nem értette, hogy mit keresnek ott hétfőn, ráadásul ilyen korán és még mindig az esküvőn viselt sötét posztóruhában. Hiszen pénteken jártak ki a piacra, de valamivel később szoktak jönni, és abban a bőrkötényben, amiben leölték a disznót. "Azt hittem, olyan részek - mondta Faustino Santos -, hogy nemcsak az órát, hanem a napot is eltévesztették." Odaszólt nekik, hogy hétfő van, ha nem tudnák.

- Ki ne tudná, te marha - szólt vissza Pablo Vicario, amúgy barátilag. Csak azért jöttünk, hogy kiköszörljünk a késeket.

És odaálltak a köszörűkő elé, ahogy máskor: Pedro tartotta a két kést, és felváltva a köszörűkőhöz nyomta, Pablo meg a fogantyút forgatta. Közben a többi hentessel a fényes lakodalomról beszéltek. Néhányan szóvá tették, hogy elmaradt a kollégáknak kijáró kóstoló a süteményből, mire a Vicario testvérek megígérték, hogy nemsokára megkapják. Végül felsivítették a késeket a köszörűkőn, és Pablo a lámpa elé tartotta a magáét, hogy jobban látszódjék a penge csillogása.

- Most megyünk, és megöljük Santiago Nasart - mondta.

Olyan derék, jóra való embereknek tartotta őket mindenki, hogy nem akadt, aki komolyan vette volna, amit mondtak. “Azt hittük, hogy részegek, és csak jár a szájuk” - mondták a hentesek a bíróságon, mint ahogy Victoria Guzmán és annyi más szemtanú, aki később látta őket, ugyanezt mondta. Én aztán egyszer megkérdeztem a henteseket, hogy a mészárosmesterség vajon nem jár-e együtt gyilkos hajlamokkal. Szó sincs róla, mondták. “Amikor az ember letaglózza a tehenet, nem mer a szemébe nézni.” Egyikük azt mondta, hogy annak az állatnak a húsából, amit ő vágott le, nem tudna enni. Egy másik meg, hogy képtelen lenne levágni egy olyan tehenet, amelyet ismer, még kevésbé, ha a tejéből is ivott. Mire én azt mondtam, hogy a Vicario testvérek viszont azokat a disznókat vágta le, amiket ők maguk neveltek, és névről ismerték valamennyit. “Így igaz - mondta az egyik hentes -, csak hogy nem emberneveket, hanem virágneveket adtak nekik.” Egyedül csak Faustino Santosnak villant át az agyán, hogy Pablo Vicario talán komolyan beszélt, és tréfálkozva megkérdezte, hogy miért éppen Santiago Nasart akarják megölni, amikor annyi gazdag ember van még, aki megérdemelné, hogy előbb őrá kerüljön a sor.

- Santiago Nasar tudja, hogy miért - felelte Pedro Vicario.

Faustino Santos elmesélte nekem, hogy nem hagyta nyugodni a dolog, és elmondta annak a rendőrnek, aki nem sokra rá kijött a piacra, hogy megvegye az előljáró reggelijéhez

a fél kiló májat. A rendőrt, amint ez a jegyzőkönyvből kiderül, Leandro Pornoinak hívták, és a következő évben meghalt: egy bika úgy beledöfött a nyakába a búcsúban, hogy elvérzett. Úgyhogy egyszer sem tudtam beszélni vele, de Clotilde Armenta elmondta, hogy ő volt az első ember, aki megjelent a boltban, amikor már a Vicario testvérek ott ültek.

Clotilde Armenta nem sokkal azelőtt váltotta fel a férjét a pultnál. A boltban megvolt az állandó napirendje: hajnalban tejszarnok, nappal fűszerüzlet, délután hattól pedig kocsmá. Minden hajnalban fél négykor Clotilde Armenta nyitotta ki. Férje, a derék don Rogelio de la Flor a kocsmárosi teendőket látta el záróráig. De aznap éjjel annyi vendég volt, akik a lakodalomból szivárogtak oda, hogy csak három után került ágyba, és be se zárta a boltot: Clotilde Armenta akkor már talpon volt, a szokásosnál korábban, mert végezni akart a munkával, mielőtt megjön a püspök.

A Vicario testvérek négy óra tíz perckor léptek be a boltba. Ilyenkor csak ennyivalót lehetett kapni, de Clotilde Armenta adott nekik egy üveg cukornádpálinkát, nemcsak azért, mert kedvelte őket, hanem azért is, mert nagyon jólesett neki a kóstoló, amit az esküvői tortából kapott. Két hajtásra kiitták az egész üveget, de továbbra is úgy ültek ott, mint két faszent. "Merev részegek voltak - mondta Clotilde Armenta. - Már petróleummal se lehetett volna beindítani őket." Később levetették a posztószakójukat, gondosan ráakasztották a szék támlájára, és még egy üveg pálinkát kértek. Az ingükön az izzadság rászáradt karikái, az arcukon másnapos szakáll, mintha egyenesen a hegyekből jöttek volna. A második üveg pálinkát már lassabban kortyolgatták ültő helyükben, miközben egyre csak a tér túlsó oldalát lesték, ahol Plácida Linero háza állt, sötét ablakaival. Santiago Nasar hálószobájának ablaka a nagyobbik volt az erkélyre nyíló két ablak közül. Pedro Vicario megkérdezte Clotilde Armentát, hogy nem látott-e fényt a

mögött az ablak mögött, mire ő azt felelte, hogy nem, és elcsodálkozott a kérdésem.

- Csak nem történt velem valami?

- Nem - felelte Pedro Vicario. - Csak azért keressük, mert meg akarjuk ölni.

Ezt olyan hirtelen vágta rá, hogy Clotilde Armenta nem hitte el. De aztán észrevette a konyharuhába csavart két nagykést.

- És megtudhatnám, hogy miért akarjátok megölni hajnalok hajnalán? - kérdezte.

- Santiago Nasar tudja, hogy miért - felelte Pedro Vicario.

Clotilde Armenta alaposan szemügyre vette őket. Olyan jól ismerte mindkettőt, hogy meg is tudta különböztetni őket, különösen azóta, hogy Pedro Vicario leszerelt a katonaságból. "Ahogy ott ültek, olyanok voltak, mint két gyerek" mondta. Ettől aztán megrémült, mert mindig is úgy gondolta, hogy csak a gyerekek képesek mindenre. Úgyhogy gyorsan kinyitogatta a tejeskannákat, és szaladt, hogy felébressze a férjét, és elmondja neki, mi zajlik a boltban. Don Rogelio de la Flor félálomban hallgatta.

- Ne beszélj már badarságokat - mondta. - Ezek nem ölnek meg senkit, és legkevésbé egy gazdag embert.

Mire Clotilde Armenta újra előrement a boltba, az ikrek már Leandro Pornoyjal beszélgettek, aki az előljáró tejéért jött be. Nem hallotta, miről beszélnek, de abból, ahogy a rendőr a boltból kifelé menet odasandított a késekre, azt gyanította, hogy neki is elmondták, mi járatban vannak.

Lázaro Aponte ezredes valamivel négy óra előtt kelt fel. Épp végzett a borotválkozással, amikor Leandro Pornoy elmondta neki, hogy mire készülnek a Vicario testvérek. Az éjszaka folyamán annyi marakodó cimborát választott szét, hogy ez az újabb ügy már nem hozta ki a sodrából. Nyugodtan, ráérősen fölöltözködött, elbíbelődött a csokornyakkendőjével, amíg tökéletesre nem sikerült, és még a Mária-kongregáció skapuláréját is a nyakába akasztotta a püspök tiszteletére.

Reggelizés közben, míg ő a hagymakarikákkal megszórt reszelt májat ette, a felesége nagy izgatottan elújságotla neki, hogy Bayardo San Román visszavitte Angela Vicariót a szüleihez, de ő nem fogta fel olyan tragikusan a dolgot.

- Te jó Isten! - mondta tréfásan. - Mit fog gondolni a püspök úr!

De az utolsó falatoknál eszébe jutott, amit az altisztól hallott az imént, egymás mellé rakta a két hírt, és hirtelen rájött, hogy olyan pontosan összeillenek, mint egy találós kérdés meg a hozzá tartozó felelet. Akkor fogta magát, és kiment a térre; az új kikötőbe vezető utcán ment végig, melynek házaiban a püspök érkezése miatt már föltámadt az élet. "Pontosan emlékszem rá, hogy már majdnem öt óra volt, és éppen akkor eredt el az eső" mondta Lázaro Aponte ezredes. Útközben hárman is megállították, és nagy titokban elmondták, hogy a Vicario testvérek meg akarják ölni Santiago Nasart, és már várnak rá valahol, de csak egyikük tudta megmondani, hogy hol.

Clotilde Armenta boltjában csakugyan ott találta őket. "Amikor megláttam őket, azt hittem, hogy csak a szájuk járt - mondta sajátos logikával -, mert nem voltak olyan részek, mint gondoltam." Nem is kérdezett tőlük semmit, csak elvette a két kést, és rájuk szólt, hogy menjenek haza, és feküdjenek le. Ugyanazzal az önelégült fölényel intézte el őket, mint amellyel a feleségét szerelte le.

- Gondoljátok el - mondta -, mit fog szólni a püspök úr, ha ilyen állapotban lát meg!

Az ikrek elmentek. Clotilde Armentának az előljáró könnyelműsége újabb csalódást, okozott, mivel öszerinte le kellett volna tartóztatnia az ikreket, amíg ki nem derül az igazság. Aponte ezredes végső érvként odatartotta elé a késeket.

- Már nincs mivel embert ölniük - mondta.

- Nem azért - mondta Clotilde Armenta. - Hanem hogy megszabadítsa őket a szörnyű kötelességtől, ami a nyakukba szakadt.

Mert ő rájött az igazságra. Biztos volt benne, hogy a Vicario testvérek nem annyira arra vágynak, hogy végrehajtsák az ítéletet, mint inkább arra, hogy akadjon valaki, aki megteszi nekik a szívességet, és közbelép. De Aponte ezredesnek tiszta volt a lelkiismerete.

- A gyanú még nem elég a letartóztatáshoz - mondta. - Most már csak szólni kell Santiago Nasarnak, és áldás, békesség.

Clotilde Armenta szerint, mint ahogy ezt többször is elmondta, az ezredesből zömök termete miatt örökös boldogtalanság áradt, én viszont úgy emlékeztem rá, mint egy boldog emberre, akit legfeljebb csak a levelezés útján kitanult spiritizmus magányos gyakorlása zaklat fel némiképp. Az aznap reggeli viselkedése mindenesetre a léhaságát bizonyította. Santiago Nasarról azon nyomban megfeledkezett, aztán, amikor a kikötőben megpillantotta, gratulált magának a bölcs intézkedéshez.

A Vicario testvérek több mint tizenkét személynek, akik tejet vásároltak, elmondták, hogy mire készülnek, ezek aztán még hat óra előtt mindenhová eljuttatták a hírt. Clotilde Armenta lehetetlennek tartotta, hogy a szemközti házban ne tudnának róla. Azt hitte, hogy Santiago Nasar nincs otthon, mert sötét volt az ablaka, és akit csak tudott, megkért, hogy figyelmeztesse, ha valahol összefut vele. Még Amador atyának is megüzente azzal a novíciával, aki az apácák reggeli tejéért jött át a boltba. Négy óra után, amikor meglátta, hogy Plácida Linero házában konyhájában kigyullad a fény, még egy utolsó, sürgős üzenetet küldött Victoria Guzmánnak egy koldusasszonnyal, aki mindennap beállított hozzá egy kis ingyen tejért. Amikor megszólalt a püspöki hajó kürtje, majdnem mindenki talpon volt és sietett a kikötőbe, és alig voltunk egypáran, akik nem tudtunk róla, hogy a Vicario

testvérek meg akarják ölni Santiago Nasart; sőt azt is tudta mindenki, hogy miért, és mindenki ismerte a részleteket is.

Clotilde Armenta még el se adta a tejet, amikor a Vicario testvérek két másik, újságpapírba csomagolt késsel már vissza is jöttek a boltba. Az egyik darabolókés volt, rozsdás, kemény pengével, mely tizenkét hüvelyk hosszú volt és három hüvelyk széles; Pedro Vicario maga fabrikálta egy fűrészlapból, abban az időben, amikor a háború miatt nem érkeztek német kések. A másik késnek valamivel rövidebb, de széles és görbe pengéje volt. A vizsgálóbíró le is rajzolta a jegyzőkönyvbe, talán azért, mert szavakkal nem tudta leírni, csupán egy bizonytalan hasonlattal: hogy olyan, mint egy miniatűr jatagán. Ezzel a két kezdetleges, agyonhasznált késsel követték el a gyilkosságot.

Faustino Santos nem tudta elképzelni, hogy mi történt. “Egyszer csak megint ott termettek, hozták a késüket, hogy kiköszörüljék - mondta -, és megint azt kiabálták, jó hangosan, hogy mindenki hallja, hogy mennek és kiontják a beleit Santiago Nasarnak, úgyhogy azt hittem, agyukra ment a pálinka, mert nem vettem észre, hogy nem az a két kés van náluk.” Clotilde Armenta viszont, amint beléptek az ajtón, nyomban észrevette, hogy már nem olyan elszántak, mint az első alkalommal.

És csakugyan, addigra már támadt köztük egy kis nézeteltérés, az első az események során. Nemcsak azért, mert belsőleg sokkal inkább különböztek egymástól, mint külsőleg, hanem azért is, mert a kritikus pillanatokban teljesen eltérően viselkedtek. Mi, a barátaink ezt már az elemiben észrevettük. Pablo Vicario hat perccel előbb született a testvérénél, és kettőjük közül ő volt a színesebb és határozottabb egyéniség, legalábbis kamaszkorukig. Pedro Vicariót mindig érzelmesebbnek és éppen ezért erőszakosabbnak tartottam. Amikor betöltötték a huszadik évüket, együtt mentek el a sorozásra, de Pablo Vicariót, mint tényleges családfőt, felmentették a katonaság alól. Pedro Vicario tizenegy hónapot

töltött le, a rendfenntartó erőknél. A halálfélelemmel súlyosbított laktanyai szigor kifejlesztette egyébként is meglevő parancsolási hajlamát és azt a szokását, hogy a testvére helyett is ő döntsön mindenben. Az őrmesteri csillaggal együtt egy kankót is hazahozott a kaszárnyából, amely a katonaorvosok legbrutálisabb gyógymódjainak ugyanúgy ellenállt, mint Dionisio Iguarán doktor arzéninjekcióinak és hipermangános öblítéseinek. Csak a börtönben sikerült kigyógyítani belőle. Mi, a barátaink, mind úgy láttuk, hogy Pablo Vicario egészen ritka függőségbe került Pedro Vicarióval, mintha legalábbis az öccse lenne, amikor az végleg hazajött, kaszárnyához idomult lelkével és azzal az új szokásával, hogy az ingét emelgetve mutogassa boldognak-boldogtalannak a bal melle alatt levő lőtt sebet. Olyannyira így volt ez, hogy a kankó, ez az igazi férfibetegség, melyet a testvére úgy fitogtatott, mint valami háborús érdemrendet, Pablo Vicariót valami áhítatszerű érzéssel töltötte el.

Kettőjük közül Pedro Vicario határozta el a gyilkosságot, amint azt maga vallotta a bíróságon, a testvére csak belement a dologba. De aztán, amikor az előljáró lefegyverezte őket, ő már úgy gondolta, hogy ezzel a maguk részéről el is van intézve az ügy; akkor viszont Pablo Vicario nem hagyta annyiban. A vizsgálóbíró előtt külön-külön tett vallomásukban egyikük sem említette, hogy ne lettek volna mindvégig egy véleményen. De Pablo Vicario többször is mondta nekem, hogy nem volt könnyű rábírnia a testvérét a végső elhatározásra. Lehet, hogy csak pánikba esett egy pillanatra, de tény az, hogy Pablo Vicario egyedül ment hátra a disznóólhoz a másik két késért, miközben a testvére ott haldokolt a tamarindfák alatt, cseppenként préselve ki magából a vizeletet. "A testvérem el se tudja képzelni, hogy mi az - mondta nekem Pedro Vicario azzal az egyetlen alkalommal, amikor el tudtam beszélgetni vele. - Mintha üvegport hugyozna az ember." Amikor Pablo Vicario visszajött a két késsel, ő még mindig a fatörzset tartotta

átölelve. “Olyan kínjai voltak, hogy kiverte a hideg verejték - mondta Pablo Vicario -, és azt motyogta, hogy menjek egyedül, mert most aztán igazán nem tudna senkit se megölni.” Felült a fák alá kitett egyik deszkaasztalra, amin a lakodalmi ebédet tálták fel, és térdig letolta a nadrágját. “Félóráig elvacakolt a gézzel, amíg bebugyolálta a farkát” - mondta Pablo Vicario. Valójában tíz percnél se tartott tovább, de olyan komplikált és Pablo Vicario számára meg egyenesen rejtélyes művelet volt, hogy arra gondolt, ez is csak egy újabb csel, hogy húzza az időt, amíg kivilágosodik. Úgyhogy kezébe nyomta a kést, és jóformán úgy vonszolta magával, hogy menjenek már, és keressék meg a húguk elvesztett tisztességét.

- Nincs mit tennünk - mondta neki -: olyan, mintha már meg is történt volna.

A disznóólak mellett is volt egy kapu, azon át mentek ki az utcára, a két meztelen késsel, miközben a szomszéd udvarokból vadul ugattak rájuk a kutyák. Éppen pirkadni kezdett. “Nem esett az eső” - mondta Pablo Vicario. “Dehogyan esett - tette hozzá Pedro -: friss szellő fúj a tenger felől, és meg lehetett számolni a csillagokat az égen.” A hír addigra úgy elterjedt már, hogy Hortensia Baute, aki éppen akkor nyitotta ki a háza kapuját, amikor a két iker odaért, elsőnek siratta el Santiago Nasart. “Azt hittem, hogy már meg is ölték - mesélte nekem -, mert az utcai lámpa fényében úgy láttam, mintha vér csöpögne a késükről.” A félreeső utcában még alig egy-két háznak volt nyitva az ajtaja, de ezek közt volt az is, amelyikben Prudencia Cotes, Pablo Vicario menyasszonya lakott. Valahányszor arra jártak így hajnaltájban, és leginkább pénteken hajnalban, amikor a piacra mentek, az ikrek itt itták meg az első kávéjukat. Benyitottak a kerti kapun, végigmentek az udvaron a körülöttük ugrádozó kutyák közt, melyek megismerték őket a szürkületben, és beköszöntek Prudencia Cotes anyjának a konyhába. A kávé még nem volt készen.

- Majd megisszuk később - mondta Pablo Vicario. - Most sietünk.

- Úgy ám, fiaim - mondta az asszony. - A becsület nem várhat.

Ők viszont mégiscsak vártak, és akkor meg Pedro Vicariónak támadt az az érzése, hogy a testvére szándékosan vesztegeti az időt. Mialatt a kávé itták, Prudencia Cotes, serdülőkora teljes pompájában, kijött a konyhába egy összetekert újsággal, hogy felélessze a tüzet. "Tudtam, hogy mire készülnek - mondta nekem -, és nemcsak hogy helyeseltem a dolgot, hanem hozzá se mentem volna feleségül, ha nem teszi azt, amit egy férfinak tennie kell." Mielőtt elmentek, Pablo Vicario letépett két fecnit az újságpapírból, hogy legyen mibe csomagolniuk a késeket. Prudencia Cotes a konyhában várta meg, amíg kimennek a kerti kapun, és azután is várt rendületlenül, három éven át, mindaddig, amíg Pablo Vicario ki nem jött a börtönből, és egyszer s mindenkorra feleségül nem vette.

- Vagyázatok magatokra - szólt utánuk.

Clotilde Armenta tehát nem tévedett, amikor úgy látta, hogy az ikrek már nem olyan elszántak, mint korábban, és egy üveg jó erős rumot adott nekik, hátha végleg kidőlnek tőle. "Azon a napon döbbsentem rá - mesélte nekem -, hogy mi nők milyen egyedül vagyunk ezen a világon!" Pedro Vicario kölcsönkérte tőle a férje borotválkozó készletét, és ő odavitte neki a borotvapamacsot, a szappant, a tükört és a borotvát, benne egy vadonatúj pengével, de Pedro Vicario a henteskéssel szedte le a szakállát. Clotilde Armenta elámult e fene nagy férfiasság láttán. "Olyan volt, mint egy gengszter a mozivásznon" - mondta. Pedro Vicario aztán elmesélte nekem - és így is volt -, hogy a laktanyában tanult meg késsel borotválkozni, és utána már csak így tudta csinálni. A testvére viszont a maga köznapibb módján, don Rogelio de la Flor zsilettpengéjével borotválkozott meg. Aztán lassan, szóltanul kiitták az üveget,

egyre csak a szemközti ház sötét ablakát bámulva a kialvatlanságtól eltompult tekintettel, miközben egymás után jöttek az álvevők, és vitték a tejet, amelyre nem volt szükségük, és kérték a nem létező élelmiszereket, csak azért, hogy a saját szemükkel is lássák: csakugyan ott vannak, és csakugyan meg akarják ölni Santiago Nasart.

A Vicario testvérek meg hiába nézték azt a szemközti ablakot, nem gyúlt benne világosság. Santiago Nasar négy óra húsz perckor ért haza, de nem kellett villanyt gyújtania, hogy eltaláljon a hálósobájába, mert a lépcső tetejénél levő lámpa éjszaka is égett. A sötét szobában aztán ruhástul ledobta magát az ágyra, mert mindössze egy órája maradt az alvásra; így talált rá Victoria Guzmán, amikor fölment a szobájába, hogy felébressze. Az éjszaka több mint háromig együtt voltunk María Alejandrina Cervantes házában, amikor is María Alejandrina Cervantes hazaküldte a zenészeket, és saját kezűleg oltotta el az udvaron a lámpákat a tánchely körül, hogy mulatt szajhái végre egyedül is lefekhessenek. Három nap, három éjjel folyt a munka szakadatlanul: előbb a díszvendégeknek nyújtották a diszkrét szolgáltatást, utána meg, immár tárt kapukkal, mindnyájunknak, akik hoppon maradtunk a lagzi forgatagában. María Alejandrina Cervantes, akiről azt szoktuk mondani, hogy csak egyszer fog elaludni: ha majd meghal, a legelegánsabb és leggyengédebb nő volt, akit valaha is ismertem; és a legszolgálatkészebb is az ágyban, ágyon kívül meg a legszigorúbb. Itt született, itt nőtt fel és itt élt, egy olyan házban, amelynek örökké nyitva volt a kapuja, néhány kiadó szoba volt benne meg egy hatalmas udvar, ahol hajnalig folyt a tánc a paramaribói kínai bazárban vásárolt lampionok alatt. Ő vette el egész nemzedékem szüzességét. Sok mindenre megtanított, többre is, mint kellett volna, de főleg arra, hogy nincs szomorúbb hely a világon, mint egy üres ágy. Santiago Nasar magán kívül volt, amikor először megpillantotta. Én figyelmeztettem: “Karvaly, ha héjára támad, maga látja kárát.”

De ő meg se hallotta, úgy elkábította María Alejandrina Cervantes bűvölő sziszegése. Érte lánholt, érte hullatta az első férfikönnyeket tizenöt éves korában, míg Ibrahim Nasar szíjjal ki nem verte az ágyából, és ki nem csapta egy jó évre az Égi Orcára. Attól kezdve igazi, mély érzelem szövődött köztük, immár a szerelem zűrzavara nélkül, és María Alejandrina Cervantes olyan tisztelettel viseltetett iránta, hogy senkivel sem feküdt le, ha ő is jelen volt. Abban az utolsó szünidőben mindig korán kiadta az utunkat, azzal a valószínűtlen kifogással, hogy fáradt, de nem tette fel a kapura a keresztvasat, és, a folyosón is égve hagyott egy lámpát, hogy titokban visszamehessek hozzá.

Santiago Nasarnak szinte varázslói tehetsége volt az átöltöztetéshez, és az volt a kedvenc szórakozása, hogy a mulatt lányokat teljesen kivetkőztette önmagukból. Feltúrta a szekrényeket, az egyiknek a ruháját ráadta a másikra, úgyhogy a végén senki se tudta, hogy önmaga-e vagy valaki más. Egyszer az egyik lány, a társnőjére pillantva, azt hitte, hogy saját magát látja, és sírógörcsöt kapott. “Azt hittem, hogy kiléptem a tükörből” - mondta. De aznap éjjel María Alejandrina Cervantes nem engedte meg Santiago Nasarnak, hogy még egyszer s utoljára eljátszadozzon az átöltöztető tudományával, és olyan léha kifogásokkal hártotta el, hogy a jelenet rossz ízű emléke aztán egész életére kihatott. Úgyhogy felkerelkedtünk a zenészekkel, és nekivágtunk a falnak, hogy néhány helyen szerenádot adjunk, és ezzel is meghosszabbítsuk a mulatságot; miközben a Vicario testvérek már felkészültek rá, hogy megöljék Santiago Nasart. Épp öneki jutott eszébe, hajnali négy óra felé, hogy menjünk fel az öreg Xius dombjára, és énekeljünk el egy dalt az ifjú párnak.

Nemcsak a dalt énekeltük el az ablakuk alatt, hanem rakétákat és petárdákat is hajigáltunk a kertbe, de a villa sötét volt és néma. Fel se merült bennünk, hogy nincs ott senki, már csak azért sem, mert az új autó ott állt a kapu előtt, a teteje is le

volt hajtva, és az esküvői selyempántlikák és viasz narancsvirágok is rajta voltak még. Luis Enrique öcsém, aki akkoriban úgy gitározott, mint egy hivatásos zenész, az ifjú pár tiszteletére egy dalt rögtönzött a házaselet buktatóiról. Addig még nem esett az eső. Olyannyira nem, hogy a hold fenn ragyogott az ég közepén, kristálytisza volt a levegő, és lábunk alatt, a mélységben jól látszottak a temető csillogó lidércfényei. Túloldalt a banánültetvény kék foltja derengett a holdfényben, mögötte a sötét mocsár, és még messzebb, a láthatáron, a Karib-tenger foszforeszkáló vonala. Santiago Nasar a tenger felé mutatott, egy ki-kigyúló fénypontra, és azt mondta, hogy egy rabszolgaszállító hajó kísértete az: ott süllyedt el, Cartagena de Indias kikötőjének bejárata előtt, egy rakomány szenegáli négerrel. Elképzelhetetlen volt, hogy bármi is nyomná a lelkét, bár akkor még nem tudta, hogy Angela Vicario kérészeletű házassága két órával azelőtt véget ért. Bayardo San Román gyalog vitte vissza a szüleihez, hogy a motor zaja ne adja idő előtt tudtára a világnak a rajta esett szégyent, és most újra otthon volt, és egyedül virrasztott a sötétben, az öreg Xius boldog tanyáján.

A dombról lejövet az öcsémnek az az ötlete támadt, hogy menjünk ki a piacra, és reggelizzünk meg egy halsütő bódében, de Santiago Nasar azt mondta, inkább hazamegy, és lefekszik egy órára, mielőtt megjön a püspök. Cristo Bedoya is vele tartott; a folyó partján mentek visszafelé, a szegények régi kikötői kocsmasora előtt, ahol már kezdtek kigyúlni az első fények, és Santiago Nasar az egyik utcasaroknál még hátrafordult, és búcsút intett. Ekkor láttuk utoljára.

Cristo Bedoyától, aki egészen a háza hátsó kapujáig kíserte, azzal vált el, hogy majd a kikötőben találkoznak. A kutyák a léptei hallatán megszokásból ugatni kezdtek, mire megzörgette a kulcsomóját a félhomályban, hogy lecsillapítsa őket. Victoria Guzmán épp a tűzhelyre tett kávéfőző fölé hajolt, amikor Santiago Nasar elment a konyhaajtó előtt.

- Fiatalúr - szölt ki neki -, mindjárt kész a kávé.

Santiago Nasar azt mondta, hogy majd később issza meg, és arra kérte, hogy fél hatkor küldje fel hozzá Égi Virágszálat egy váltás tiszta ruhával, ugyanolyannal, mint ami rajta van. Alighogy fölment a szobájába, megjelent a koldusasszony, és átadta Clotilde Armenta üzenetét. Victoria Guzmán pontban fél hatkor végrehajtotta az utasítást, de nem Égi Virágszálat küldte, hanem maga ment föl hozzá, és vitte a vászonruhát, mert mindent elkövetett, hogy távol tartsa a lányát annak a bojárnak a karmaitól.

María Alejandrina Cervantes házának kapuján csakugyan nem volt fönn a keresztvas. Elköszöntem az öcsémtől, végigmentem a folyosón, ahol a mulatt lányok macskái összegömbölyödvé aludtak a tulipánok között, és kopogtatás nélkül benyitottam a hálószobájába. A lámpák már nem égtek, de amint beléptem, megéreztem a langyos asszonyi illatot, és megpillantottam az éber leopárdszemeket a sötétben, aztán belezuhantam az önkívületbe, és csak a harangok hangjára tértem magamhoz.

Az öcsém ezalatt, útban hazafelé, bement Clotilde Armenta boltjába, cigarettát venni. Olyan részeg volt, hogy csak nagyon zavaros emlékei maradtak a találkozásról, de a gyilkos italt, amit Pedro Vicario nyújtott oda neki, nem tudta elfelejteni. "Mintha tüzet nyeltem volna" - mondta. Pablo Vicario, aki időközben elbóbiskolt, az öcsém lépteire hirtelen fölrezzent álmából, és megmutatta neki a kését.

- Meg fogjuk ölni Santiago Nasart - mondta.

Az öcsém erre nem emlékezett. "De ha emlékeztem volna is rá, akkor se hittem volna el - mondta aztán, nem is egyszer. - Ki a fene gondolta volna, hogy az ikrek bárkit is képesek megölni, ráadásul egy disznóölő késsel!" Aztán megkérdezték tőle, hogy hol van Santiago Nasar, mivelhogy nemrég még együtt látták vele, de az öcsém arra se emlékezett, hogy mit felelt nekik. Clotilde Armenta és a Vicario testvérek viszont

úgy meglepődtek a válaszában, hogy a jegyzőkönyvbe is bediktálták, külön-külön tett vallomásuk során. Szerintük ezt mondta az öcsém: “Santiago Nasar halott.” Aztán kiosztott a jelenlevőknek egy püspöki áldást, nekiment az ajtófélfának, és kitántorgott a boltból. A tér közepén Amador atya jött szembe vele: miseruha volt rajta, és a kikötőbe tartott, nyomában a csengettyűt rázó sekrestyéssel és néhány emberrel, akik az oltárt vitték, hogy a püspök misét mondhasson a szabad ég alatt. Ahogy elhaladt előttük a menet, a Vicario testvérek keresztet vetettek.

Clotilde Armenta elmesélte nekem, hogy amikor a plébános elment a háza előtt, minden reménye odalett. “Azt hittem, nem kapta meg az üzenetemet” - mondta. Amador atya viszont hosszú évekkel később, a calafelli sivár elmeógyógyintézetben, ahova a világtól visszavonult, bevallotta nekem, hogy igenis megkapta Clotilde Armenta üzenetét, és még más, nyomatékosabb üzeneteket is, még mielőtt elindult a kikötőbe. “Az az igazság, hogy nem tudtam, mit csináljak - mondta. - Az első gondolatom az volt, hogy nem rám tartozik a dolog, hanem a világi hatóságokra, de aztán elhatároztam, hogy útközben mégiscsak beszólok Plácida Linerónak.” De mire kiért a térre, elfelejtette az egészet. “Magának ezt meg kell értenie - mondta nekem -: azon a szerencsétlen napon vártuk a püspököt.” Amikor aztán végrehajtották a gyilkosságot, kétségbeesésében és szegényében nem jutott más az eszébe, mint hogy félreveresse a harangokat.

Luis Enrique öcsém a bereteszeletlen konyhaajtón át ment be a házba: az anyám hagyta nyitva, hogy apánk ne hallja, amikor hazaérünk. Lefekvés előtt még kiment a fürdőszobába, de ahogy leült a vécére, el is aludt rajta, és amikor Jaime öcsém fölkelt, hogy induljon az iskolába, ott találta a fürdőszoba kövén hason fekve és álmában dudorászva. Az apácáhúgom, aki nem volt abban az állapotban, hogy kimehessen a püspök elé, mert negyvenfokos szesz-lázban égett, nem tudta

felébreszteni. “Éppen ötöt ütött az óra, amikor kimentem a fürdőszobába” - mondta. Margot húgomnak aztán, amikor kiment megmosakodni, hogy szaladjon a kikötőbe, nagy nehezen sikerült becipelnie a szobájába. Luis Enrique az álom túlsó partjáról hallotta még a püspök hajójának első kürtölését, de nem ébredt föl rá. Aztán, a dáridótól elcsigázva, még mélyebb álomba merült, mindaddig, amíg az apácahúgom, a futtában magára kapott zárdai ruháját húzkodva, eszelős visítással be nem rontott a szobájába:

- Megölték Santiago Nasart!

A két kés dühödt munkája semmiség volt ahhoz képest, amit Carmen Amador atya irgalmatlan keze művelt a boncolás során, amelyet Dionisio Iguarán doktor távollétében kénytelen volt elvégezni. “Olyan volt, mintha még egyszer megöltük volna a halála után - mondta a hajdani plébános, calafelli otthonában. - De az előljáró parancsa volt, és ha az a vadember kiadott egy parancsot, lett légyen az bármekkora ostobaság, végre kellett hajtani.” Nem volt egészen igaza. Aponte ezredes annak a képtelen hétfői napnak a zűrzavarában táviró-összeköttetésbe lépett a tartományi kormányzóval, és tőle kapta azt az utasítást, hogy addig is, amíg oda nem küldenek egy vizsgálóbíró, tegye meg a szükséges intézkedéseket. Az előljárónak - katonatiszti múltjával - sejtelve se volt az igazságszolgáltatás gyakorlatáról, ahhoz pedig túlságosan hiú volt, hogy mástól tudakolja meg a lépések sorrendjét. Így aztán a boncoláson kezdte. Cristo Bedoya, aki orvostanhallgató volt, a barátságukra hivatkozva felmentést kért. Az előljáró arra gondolt, hogy ha bejegelnék, talán elállna a holttest Dionisio Iguarán doktor visszatéréséig, de nem akadt sehol egy ember nagyságú jégszekrény, illetve lett volna egy, a piacon, amely

elég nagy lett volna, de az meg éppen rossz volt. A holttest a nagyszoba közepén feküdt kiterítve, egyelőre egy keskeny vaságyon, amíg el nem készül a díszkoporsó. A hálószobákból odavitték a ventilátorokat, sőt még a szomszéd házakból is, de annyi volt az ember, aki mind látni akarta, hogy kénytelenek voltak félretolni a bútorokat, leakasztani a kampóról a madárkalitkákat és páfrányos cserepeket, és még így is elviselhetetlen volt a hőség. A halál szagától felizgatott kutyák csak növelték a felfordulást. Egyfolytában ugattak, amióta beléptem a házba: Santiago Nasar akkor még a konyhában haldokolt, Égi Virágszál pedig, aki zokogva sikoltozott, egy keresztvassal próbálta visszatartani őket.

- Segíts! - kiáltott oda nekem. - A beleit akarják.

Bezártuk valamennyit az istállóba, és lelakatoltuk az ajtót. Plácida Linero később elvitette őket valahová, hogy ne legyenek a közelben, amíg el nem temetik a holtat. De dél felé, senki se tudta, hogyan, megszöktek onnan, ahol voltak, és őrzöngve rontottak be a házba. Plácida Linero most az egyszer kijött a sodrából.

- A rohadt dögök! - kiabálta. - Öljék meg őket!

A parancsot tüstént végrehajtották, és a ház újra elcsendesedett. A holttest állapota ekkor még senkit sem nyugtalanított. Az arca, amely semmit sem változott, olyan volt, mintha énekelne, és Cristo Bedoya a beleit is szépen elrendezte, és egy tépés vászonnal lekötötte. Délutánra már azonban valami befőtllé színű nedv kezdett szivárogni a sebekből, és odacsalogatta a legyeket; aztán egy lila folt ütkezött ki az állán, és lassan, észrevétlenül, mint egy felhő árnyéka a víztükrön, a tarkójáig terjedt. Arcán, mely mindig szelíd volt, ellenséges kifejezés jelent meg, és az anyja zsebkendőjét terített rá. Aponte ezredes belátta, hogy nem lehet tovább várni, és felszólította Amador atyát, hogy végezze el a boncolást. "Ha egy hét múlva kell kiszednünk a földből, az még rosszabb lesz" - mondta. A plébános valaha a salamancai

egyetem orvosi karára járt, de aztán úgy lépett be a szemináriumba, hogy nem szerezte meg a diplomát, és még az elöljáró is tudta, hogy az őáltala végzett boncolásnak nincs hivatalos érvénye. De a parancsot végre kellett hajtani.

És Amador atya nekiesett a holttestnek, mégpedig a községi elemi iskola tantermében; a patikus segített neki - ő írta a jegyzőkönyvet -, meg egy elsőéves orvostanhallgató, aki a vakációját töltötte a faluban. Csak néhány apróbb sebészeti eszköz állt a rendelkezésükre, a többit iparos szerszámokkal végezték. De végül is, attól eltekintve, hogy szétroncsolta a testet, Amador atya egészen elfogadható látteleletet adott, melyet aztán a vizsgálóbíró, mint hasznos bizonyítási anyagot, be is vett a jegyzőkönyvbe.

A testen számtalan apró és hét halálos sebet találtak. A májat majdnem kettéhasította az elülső oldalán behatoló két mély késszúrás. A gyomron négy késszúrás volt, ezek közül az egyik olyan mély, hogy teljesen áthatolt rajta, és szétroncsolta a hasnyálmirigyet. A haránt vastagbélen hat kisebb, a vékonybeleken pedig megszámlálhatatlanul sok késszúrás volt. A hátán lévő egyetlen késszúrás, mely a harmadik ágyékcsigolya magasságában érte, a jobb veséjén is áthatolt. A hasüreg alvadt vérrögökkel volt tele, és abból a pocsolyából, ami valaha a belek tartalma volt, egy aranyérem került elő, a Kármel-hegyi Szűzanyával, amit Santiago Nasar négyéves korában nyelt le. A mellkason két késszúrás volt: egyik jobboldalt, a második és a harmadik borda közt, mely a tüdőt is felsértette, a másik közvetlenül a bal hónalj alatt. Ezenfelül a két karján és kezén hat kisebb késszúrás volt, valamint két vízszintes vágás is volt rajta: egyik a jobb combján, másik a hasizmokon. A jobb tenyerén ugyancsak egy mély szúrás, melyről a láttelelet ezt mondja: "Olyan, mint Krisztus stigmája." Az agyvelő hatvan grammal nyomott többet egy átlag angolénál, és Amador atya bediktálta a látteleletbe, hogy Santiago Nasar rendkívül intelligens volt, és fényes jövő várt

volna rá. Az utolsó bekezdésben azonban megemlítette, hogy a máj lényegesen nagyobb a kelleténél, ami nyilvánvalóan egy rosszul gyógykezelt májgyulladás következménye. “Vagyis - mondta nekem - mindenképpen csak néhány éve lett volna hátra.” Dionisio Iguarán doktor, aki Santiago Nasart valóban kezelte májgyulladással tizenkét éves korában, a boncolás pusztá említésére is dühbe gurult. “Ilyen ostoba is csak egy pap lehet - mondta. - Nem volt rá mód, hogy megértessem vele: nekünk itt a trópuson nagyobb májunk van, mint a galíciaiaknak.” A látélet azzal zárult, hogy a halál oka teljes elvérzés, melyet a hét nagy seb bármelyike okozhatott. Amit aztán visszakaptunk, már nem ugyanaz a test volt. A fél koponyáját szétroncsolta a fúró, és a vonzó férfiarc, melyet a halál is megkímélt, olyan lett, mint egy lárva. A plébános ráadásul gyökerestül kitépte az összevagdossott zsigereket, de a végén nem tudott mihez kezdeni velük, így aztán egy dühös mozdulattal megáldotta őket, és bedobta a szemétdöörbe. Az iskola ablakain bebámuló utolsó kíváncsiskodóknak is elment a kíváncsisága, a segédkező diák elájult, és Lázaro Aponte ezredes, aki annyi véres megtorlást látott és hajtott már végre, a spiritizmus mellett a vegetarianizmusra is áttért. A ronggyal és oltott mésszel kitömött, majd spárgával és zsákvarrótúvel összefércelt burok kis híján szétpukkadt, amikor befektettük a steppelt selyemmel bélelt, új koporsóba. “Azt hittem, hogy így tovább eláll” - mondta nekem Amador atya. De rosszul hitte: kora hajnalban el kellett temetnünk, mert olyan állapotban volt, hogy már nem lehetett a házban tartani.

Borús, szomorú kedd reggel virradt ránk. A nyomasztó nap után nem volt lelkierőm egyedül aludni, és bízva benne, hogy nem toltá rá a reteszt, benyitottam Maríá Alejandrina Cervantes házának kapuján. A lampionok még égtek a lombok közt, de a belső udvarban, a táncolók helyén tüzek lobogtak, fölöttük hatalmas, gőzölgő fazekakkal, melyekben a mulatt lányok éppen a cifra esti rongyaikat festették feketére. Maríá

Alejandrina Cervantes most is ébren volt, mint mindig ilyenkor, a hajnali órákban, és anyaszült meztelen, mint mindig, amikor nem voltak idegenek a házban. A királynői ágyon ült, törökülésben, előtte egy babilóniai pecsenyéstálon néhány szelet borjúhús, egy főtt tyúk, egy jókora sertéskaraj, egy halom sült banán és különféle zöldségek, öt embernek elegendő mennyiségben. A mértéktelen evés a sírást helyettesítette nála, és soha nem láttam még ilyen szívettpően falatozni. Szótlanul melléje feküdtem, ruhástul, és én is sirattam Santiago Nasart, a magam módján. Arra gondoltam, hogy milyen kegyetlen volt hozzá a sors: nemcsak a halállal nyújtotta be a számlát húsz boldog évért, hanem azzal is, hogy így felnagyeltette, szétszóratta, tönkroncsoltatta a testét. Azt álmodtam, hogy egy asszony lép be az ajtón, egy kislánnyal a karjában: a kislány szünet nélkül kukoricát ropogtat a fogaival, és a félig megrágott szemek az asszony mellényére potyognak. Az asszony azt mondta: "Rág, rág, mint az egér, bele a világba." Egyszer csak éreztem, hogy mohó ujjak matatnak az ingem gombjain, éreztem a hátam mögött fekvő nőstény ragadozó veszélyes szagát, és éreztem, hogy elsüllyedek gyengédségének finom futóhomokjában. De hirtelen abbahagyta, köhögni kezdett - nagyon messze tőlem -, és kisiklott az életemből.

- Nem tudok - mondta. - Olyan szagod van, mint neki.

Nemcsak nekem volt olyan szagom. Azon a napon mindennek Santiago Nasar-szaga volt. A Vicario testvérek is érezték a fogdában, ahová az előljáró bezáratta őket, amíg eszébe nem jut valami megoldás. "Akármennyit súroltam magam szappannal meg szalmacsutakkal, nem jött le rólam az a szag" - mondta Pedro Vicario. Három napja fenn voltak egyfolytában, de mégsem tudtak elaludni, mert mihelyt lehunyták a szemüket, és elfogta volna őket az álom, újra Santiago Nasart gyilkolták. Pablo Vicario, már majdnem egészen öreg emberként, ezekkel a spontán szavakkal

magyarázta el, hogy mit érzett azon a végeérhetetlen napon: “Olyan volt, mintha duplán ébren lettem volna.” Ebből arra gondoltam, hogy semmi se lehetett olyan elviselhetetlen számukra a fogdában, mint a saját éber agyuk.

A cella három méter hosszú volt, egy kis, rácsos ablakkal a mennyezet alatt; volt benne egy kübli, egy mosdótál vizeskannával és vödörrel, valamint két, téglából rakott fekhely, gyékény derékaljjal. Aponte ezredes, aki a fogdát építtette, gyakran mondogatta, hogy ennél humánusabb szálloda nincs a világon. Luis Enrique öcsém osztotta a nézetét, mivel egy éjszaka ő is ott kötött ki valami muzsikus-perpatvar miatt, és az előljáró emberbaráti szeretetből megengedte neki, hogy az egyik mulatt lányt is bevigye magával. Lehet, hogy a Vicario testvérek is így vélekedtek még reggel nyolckor, amikor végre biztonságban érezhették magukat az arabok elől. Azokban a percekben csak arra gondoltak, hogy meg van mentve a becsület, és csak egyvalami zavarta őket: az a szűnni nem akaró szag. Kérték, hogy hozzanak nekik jó sok vizet meg mosószipant és szalmacsutakat, és lemosták a vért a karjukról meg az arcukról; még az ingüket is kimosták, de nem tudtak elaludni. Pedro Vicario az öblögetőszerét és a vizelethajtó orvosságát is elhozatta, meg egy tekercs steril gézt, hogy tisztába tegye magát, és a reggel folyamán kétszer is sikerült vizelnie. De később, ahogy múltak az órák, olyan keservessé vált számára az élet, hogy a szag háttérbe szorult. Délután két órakor, amikor a tikkasztó hőség elnyomhatta volna őket, Pedro Vicario már olyan állapotban volt, hogy se feküdni, se állni nem tudott a fáradtságtól. Az ágyékát mardosó fájdalom a nyakáig nyilallt föl, elapadt a vizelete, és az a rémítő bizonyosság töltötte el, hogy soha többé nem fog elaludni, amíg él. “Tizenegy hónapig voltam ébren” - mondta, és ismertem annyira, hogy tudjam: igazat mond. Az ebédhez hozzá se nyúlt. Pablo Vicario viszont mindenből evett egy keveset, és negyedórára rá bűzös hasmenés tört ki rajta.

Délután hatkor, miközben Santiago Nasar holttestének boncolása folyt, az előjárót sürgősen a börtönbe hívták, mert Pedro Vicario a fejébe vette, hogy a testvérét megmérgezték. “Azt hittem, mindenem elfolyik - mondta nekem Pablo Vicario -, és meg voltunk győződve róla, hogy a törökök műve volt.” Addigra már kétszer teletöltötte a küblit, és a börtönőrnek hatszor kellett kikísérnie az előjáróság épületének vécéjére; Aponte ezredes is ott talált rá, az ajtó nélküli klozeton, a börtönőr rászégezett puszkacsöve előtt: csakugyan úgy ömlött belőle a víz, hogy a feltevés nem tűnt képtelennek. De rögtön elvetette, mihelyt megállapították, hogy Pablo Vicario csak abból a vízből ivott és csak abból az ebédből evett, amit Pura Vicario küldött be nekik. Hanem az elébe tároló látvány úgy megdöbbenetette, hogy a rabokat különleges őrizettel átvitette a saját házába: ott is maradtak mindaddig, amíg a vizsgálóbíró meg nem érkezett, és el nem szállította őket a riohachai börtönbe.

Az utca hangulata arra mutatott, hogy az ikrek félelme nem alaptalan. Azt, hogy az arabok esetleg bosszút állnak, senki se tartotta kizártnak, de hogy megmérgeznék őket, arra rajtuk kívül senki se gondolt. Inkább azt tartották elképzelhetőnek, hogy majd az éj leple alatt benzint öntenek be a tetőablakon, és rájuk gyújtják a fogdát. De ennek a feltételezésnek se volt sok alapja. Az arabok békés bevándorlók voltak, akik a század elején telepedtek meg a Karib-tenger partja melletti falvakban, de még a legszegényebb és legeldugottabb porfészkekbe is jutott belőlük, s azóta is ott ragadtak, és árulták a tarka rongyokat meg a vásári kacatokat. Összetartó, dolgos, katolikus népek voltak. Egymás közt házasodtak, messzi földről hozatták maguknak a búzát, birkát tartottak a hátsó udvarban, vadmajorannát és padlizsánt termesztettek, és csak egy szenvedély gyötörte őket: a kártya. Az idősebbek még mindig a szülőföldjükről hozott falusi arab nyelvet beszéltek, és a családokon belül a második generációig épségben megőrizték,

de a harmadik generáció, Santiago Nasar kivételével, a szülők arab szavára már spanyolul válaszolt. Úgyhogy nem volt valószínű, hogy pásztori szellemüket hirtelen meghazudtolva bosszút állnának egy olyan halálért, melyről voltaképpen mindnyájan tehetünk. Arra viszont, hogy Plácida Linero családja is bosszút állhat, senki se gondolt, pedig dölyfös és fegyverforgató népség voltak, amíg el nem úszott a vagyon, és nem is egy bicskázó kocsmahóst nemzettek, akiket nevük sója hosszú időre bepácolt az utókornak.

Aponte ezredes, akit nyugtalanná tett a sok szóbeszéd, sorra látogatta az arab családokat, és ez egyszer helyes következtetésre jutott. Mindenütt megdöbbenést és bánatot talált, a gyász jelképeit a házi oltárokon, némelyek a földön ülve hangosan zokogtak, de senki se gondolt bosszúra. A reggeli dühkitörést még a gyilkosság híre váltotta ki azon melegében, de még azok is, akiket a legjobban elragadott a hév, váltig állították, hogy csak meg akarták őket verni. Sőt mi több: maga Suseme Abdala, a százéves mátriárka ajánlotta azt a csodatévő golgotavirág és fehér üröm főzetet, amely végül is elállította Pablo Vicario hasmenését, egyszersmind felfakasztotta testvérenek csobogó forrását. Pedro Vicario ekkor valamiféle éber bódulatba zuhant, a testvére pedig megkönnyebbülten, lelkifurdalás nélkül adta át magát az első álomnak, így találta őket Pura Vicario, amikor kedden hajnalban, három órakor az előljáró odavitte, hogy elbúcsúzzon tőlük.

Elment a faluból az egész család, még az idősebbik Vicario lányok is, a férjükkel együtt, mert Aponte ezredes így látta jónak. Elmentek, méghozzá nagy titokban, a teljes falura kiterjedő végkimerülés oltalma alatt, miközben azok, akik ébren túléltük azt a jóvátehetetlen napot, Santiago Nasart temették. Elmentek, az előljáró kívánságára, hogy másutt várják meg, amíg lecsillapodnak a kedélyek, de soha többé nem jöttek vissza. Pura Vicario a visszakapott lánya arcát egy

ruhába bugyolálta, hogy ne látszódjanak rajta a verés nyomai, és tetőtől talpig vörösbe öltöztette, nehogy még azt higgye valaki, hogy gyászolja a titkos szeretőjét. Mielőtt elment, megkérte Amador atyát, hogy gyóntassa meg a fiait a börtönben, de Pedro Vicario nem volt hajlandó meggyónni, és a testvérét is lebeszélte róla, azzal, hogy nincs mit megbánniuk. Magukra maradtak tehát, és mire eljött a napja, hogy átszállítsák őket Riohachába, úgy megnyugodtak és megerősödtek ártatlanságuk hitében, hogy nem voltak hajlandók az éj leple alatt távozni, mint a családjuk, hanem fényes nappal és fedetlen arccal. Poncio Vicario, az apjuk, nem sokra rá meghalt. “A lelki bánat vitte el” - mondta Angela Vicario. Miután felmentették őket, az ikrek ott maradtak Riohachában, mindössze egynapi járásra Manaurétól, ahol a család élt. Prudencia Cotes is oda ment utánuk, és ott esküdtek meg Pablo Vicarióval, aki még az apja műhelyében kitanulta az aranyművességet, és elsőrangú ötvösmester lett belőle. Pedro Vicario, akinek nem volt se szerelme, se mestersége, három év múlva visszatért a hadseregbe, felküzdötte magát a főtörzsőrmesteri rangig, aztán egy szép reggelen elindult az őrjárással, és valami kuplerájnótát énekelve bemasírozott a partizánok zónájába; soha többé nem kerültek elő.

A legtöbb ember szerint azonban csak egy áldozata volt az ügynek: Bayardo San Román. Úgy vélték, hogy a tragédia többi szereplője méltósággal, sőt bizonyos grandezzaival játszotta el a szerepet, amit az élet osztott ki neki. Santiago Nasar megbűnhődött a vétkéért, a Vicario testvérek bebizonyították, hogy talpig férfiak, és a megcsúfolt lány visszanyerte a tisztességét. Csak Bayardo San Románnak veszett oda mindene. “A szegény Bayardo” - ahogy aztán éveken át emlegették. De azért mégis mindenki megfeledezett róla, egészen a holdfogyatkozásig, vagyis szombatig, amikor is az öreg Xius elmondta az elöljárónak, hogy egy zölden világító madarat látott röpködni a régi háza fölött, és arra gondolt, hogy

a felesége lelke az: így követeli vissza a jogos tulajdonát. Az előljáró a homlokára csapott, ha nem is éppen az öreg által látott vízió miatt.

- A kurva életbe! - kiáltott föl. - Az a szegény ember egészen kiment a fejemből.

Egy rendőrosztag kíséretében fölment a dombra: a villa előtt ott állt az autó, a teteje kinyitva, és a hálószobából egy magányos lámpa fénye szűrődött ki; de hiába kiabált, nem válaszolt senki. Úgyhogy betörték az egyik oldalsó ajtót, és végigmentek a holdfogyatkozás zsarátnokaitól megvilágított szobákon. “Olyanok voltak a tárgyak, mintha víz alatt lennének” - mesélte az előljáró. Bayardo San Román eszméletlenül feküdt az ágyon, úgy, ahogy Pura Vicario látta kedden hajnalban: a mintás nadrágban és a selyemingben, csak épp a cipő nem volt rajta. A földön szanaszét üres üvegek, még több bontatlan üveg az ágy mellett, de ételnek nyoma sem. “Az alkoholmérgezés legutolsó fokán volt” - mondta Dionisio Iguarán doktor, aki elsősegélyben részesítette. De néhány óra alatt magához tért, és mihelyt kitisztult az agya, a tőle telhető legudvariasabb modorban kidobta őket.

- Hagyjanak békén, és ne baszogassanak - mondta. - Még az apám se, azzal a veterán tökével.

Az előljáró egy drámai hangú táviratban értesítette Petronio San Román tábornokot az epizódról, Bayardo San Román utolsó mondatát akkurátusan belefoglalva. San Román tábornok úgy látszik, szó szerint vette a fia kívánságát, mert nem ő jött el érte, hanem a feleségét és a lányait küldte el, valamint két idősebb asszonyt, akik a nővérei lehettek. Egy tehergőzösön érkeztek teljes gyászban és kibontott hajjal, fájdalomuk jeléül. Mielőtt kiléptek a partra, levették a cipőjüket, és a déli naptól átforrósodott porban mezítláb mentek végig az utcákon, egészen a domb tetejéig, csomókban tépték a hajukat, és olyan velőtrázó rikoltásokkal sírtak, hogy az már üdvívalgásnak hatott. Én Magdalena Oliver erkélyéről néztem

őket, és emlékszem, arra gondoltam, hogy ekkora kétségbeesést csak színlelni lehet: hogy valami nagyobb szégyent takargassanak vele.

Lázaro Aponte ezredes felkísérte őket a házba, majd Dionisio Iguarán doktor is utánuk ment az öszvérén, mellyel a sürgős esetekhez szokta vitetni magát. Amikor már nem tűzött olyan erősen a nap, a községháza két embere lehozta a dombról Bayardo San Románt a függőágyában, amit egy rúd két végére akasztottak fel; ott feküdt, a feje búbjáig betakarva, körülötte a siratóasszonyok kara. Magdalena Olivér azt hitte, halott.

- *Collons de déu* - kiáltott fel - ezért is milyen kár!

Bayardo San Románt megint csak az alkohol döntötte le a lábáról, de alig volt hihető, hogy él, mert a jobb karja lelógott a függőágyról és a földet súrolta, és valahányszor az anyja visszarakta a függőágyba, újra meg újra kibukott belőle, úgyhogy a szakadék szélétől a hajóhídig egy hosszú csíkot húzott a porba. Bayardo San Román, az áldozat, ezt a kézjegyet hagyta nekünk emlékebe.

A villa úgy állt, ahogy elhagyták. Az öcsém és én a vakációk alatti éjszakai csatangolásaink során néha felmentünk körülnézni, és az elhagyatott szobákban minden alkalommal kevesebb használható holmit találtunk. Egy ízben ráakadtunk arra a kis kézitáskára, amelyért Angela Vicario a nászéjszakán elszalasztott valakit az anyjához, de nem tulajdonítottunk jelentőséget neki. Úgy láttuk, hogy a szokásos női holmi: tisztálkodó- és szépítőszeresek vannak benne, és csak akkor tudtam meg, hogy mire kellettek valójában, amikor Angela Vicario hosszú évek múlva elmesélte nekem, hogy miféle bábatrukkókkal készült becsapni a férjét. Ezt az egyetlen nyomot hagyta maga után a házban, melyet férjes asszonyként öt órán át mondhatott magáénak.

Jó néhány év múlva, amikor újra visszatértem, hogy e krónikához az utolsó tanúkat megkeressem, Yolanda Xius boldogságának már a zsarátnokai is semmivé lettek. A tárgyak

lassan eltűnedezték, noha Lázaro Aponte ezredes dühödten őriztette őket; még az a hatajtós, csupa tükör ruhásszekrény is, amit a mompoxi mesterdalnokoknak ott helyben kellett összeállítaniuk, mert nem fért be az ajtón. Az öreg Xius eleinte nagyon örült a dolognak, mert arra gondolt, hogy a felesége mesterkedik a túlvilágról, ő veszi vissza a holmiját. Lázaro Aponte ezredes csúfolta is érte eleget. De egy este az az ötlete támadt, hogy egy spiritiszta misével próbáljon meg fényt deríteni a rejtélyre, és Yolanda Xius lelke saját kezűleg erősítette meg, hogy csakugyan ő hordja el a boldogság limlomját, abba a házba, ahol a halálban lakik. A ház kezdett szétmállani. Az esküvői kocsi lassan darabokra hullott a kapu előtt, és végül csak az eső és napverte, tönkrothadt váz maradt meg belőle. A gazdájáról sok éven át nem lehetett tudni semmit. A jegyzőkönyvben az ő vallomása is szerepel, de olyan rövid és formális, mint amit az utolsó percben ütöttek össze, hogy eleget tegyenek az előírásnak. Azzal az egy alkalommal, amikor huszonhárom év múlva megpróbáltam beszélni vele, meglehetősen agresszíven viselkedett, és nem volt hajlandó elárulni semmi olyat, ami egy kicsit is segített volna tisztázni a drámában játszott szerepét. Egyébként a szülei se tudtak sokkal többet, és arról se volt fogalmuk, hogy mi keresnivalója lehetett egy ilyen isten háta mögötti faluban, azonkívül hogy elvegyen egy lányt, akit még sosem látott.

Angela Vicarióról viszont olykor-olykor lehetett hallani, és a távolság mindent megszépített. Az apácahúgom egy időben Felső-Guajirába járt térítőutakra az utolsó bálványimádók közé, és mindig elidőzött nála egy keveset abban a Karib-tenger sójától kiszikkadt faluban, ahová az anyja elvitte, hogy élve eltemesse. “Üdvözl az unokahúgod” - mondta, valahányszor hazajött. Margot húgom, aki az első években szintén járt hozzá, elmesélte, hogy vettek egy vályogtéglából épült házat, tágas udvara van, amelyet jól át tud járni a szellő; csak egy baj van a házzal: azokon az éjszakákon, amikor nagy

a dagály, kiöntenek a vécék, és a halak reggelre ott ugrándoznak a hálószobában. Mindazok, akik akkoriban látták, azt mesélték, hogy föl se néz a hímzőgépről, mellyel mesteri tudással bánik, és hogy a szorgos munka meghozta számára a feledést.

Jó néhány év múlva, a kétségek korszakában, amikor azon igyekezve, hogy megértsek valamit magamból, lexikonokat és orvosi könyveket árultam a La Guajira-i falvakban, egyszer még abba az indiánfészekbe is elvetődtem. Egy tengerparti ház ablakában, a legforróbb órában egy félgyszba öltözött nőt pillantottam meg, amint a hímzőgép fölé hajol: drótkeretes szemüveg volt rajta, hajában sárgásfehér csíkok, a feje felett pedig, egy kalitkában, egy buzgón éneklő kanárimadár. Ahogy így elnéztem ezt az ablakkeretbe foglalt idillt, nem akartam hinni a szememnek, hogy csakugyan ő lenne az, mert nehéz volt elismernem, hogy az élet ennyire hasonlíthat egy ponyvaregényhez. Pedig ő volt az: Angela Vicario, huszonhárom évvel a dráma után.

Ugyanúgy fogadott, ahogy régen: mint egy ritkán felbukkanó rokont, és a kérdéseimre nagyon értelmes válaszokat adott, melyekből az is kiderült, hogy van humorérzéke. Alig akartam elhinni, hogy ő az, olyan bölcs volt és szellemes. A legjobban az lepett meg, ahogyan eljutott addig, hogy megértse a saját életét. Néhány perc múlva már nem is hatott olyan öregnek, mint első látásra, hanem majdnem olyan fiatalnak, mint ahogy az emlékezetemben élt, és már semmi köze sem volt ahhoz a lányhoz, akit húszéves korában erővel hozzáadtak valakihez, akit nem szeretett. Anyja, aki nem tudta viselni az öregségét, úgy fogadott, mint egy veszélyes kísértetet. Nem volt hajlandó a múlttól beszélni, így csak az anyámmal folytatott beszélgetéseinek egy-egy töredékét meg az én fejemben megmaradt néhány mondatot tudtam felhasználni ehhez a krónikához. Minden lehető és még annál is többet megtett, hogy Angela Vicario már éltében halott

legyen, de szándékát a saját lánya hiúsította meg, mivel soha nem csinált titkot az őt ért szerencsétlenségből. Ellenkezőleg: mindenkinek, aki csak hallani akarta, elmesélte, hogy történt az eset, a legkisebb részletekig, kivéve azt az egyet, ami később sem derült ki soha: hogy valójában ki rontotta meg, hogyan történt és mikor; mert azt, hogy Santiago Nasar tette volna, senki se hitte el. Két egymástól távoli világhoz tartoztak ők ketten. Soha senki se látta őket együtt, még kevésbé kettesben. Santiago Nasar büszkébb volt annál, hogy észrevegye. "Az a tyúkeszű unokahúgod" - mondta mindig, amikor valamiért szóba került. Egyébként, ahogy mondani szoktuk róla, ő afféle tyúkleső karvaly volt. Egyedül járt, mint az apja, és ahány kóbor cselédlány csak felbukkant a környező hegyekben, mindet lekapta a lábáról, de nem tudtunk róla, hogy a faluban bárkivel is dolga lett volna, kivéve a Flora Miguellel fenntartott formális kapcsolatát meg azt a másik, jóval viharosabbat Mariá Alejandrina Cervantessel, mely tizennégy hónapig tartó örület volt. A legelterjedtebb - talán mert a legrosszindulatúbb - verzió az volt, hogy Angela Vicario fedezni akarta az igazi szeretőjét, és azért választotta Santiago Nasar nevét, mert nem gondolta volna, hogy a bátyjai neki mernek menni. Magam is megpróbáltam kihúzni belőle az igazságot, amikor másodszor meglátogattam és vittem magammal a gondosan felsorakoztatott érveimet, de ő csak felpillantott a hímzéséből, és máris visszaverte mindet.

- Ne erőlködj - mondta. - Ő volt.

Minden egyebet készségesen elmesélt, egészen a nászéjszakán bekövetkezett összeomlásig. Elmondta, hogy a barátnői kioktatták: addig itassa a férjét az ágyban, amíg holtrészeg nem lesz, csináljon úgy, mintha sokkal jobban szégyellné magát, mint a valóságban, hogy a férje oltsa el a lámpát, mossa meg magát egy jó erős timsóoldattal, amitől olyan lesz, mint egy szüzlány, és kenje be a lepedőt krómvörössel, hogy másnap reggel, mint újdonsült asszony,

kirakassa az udvarába. Két dolgot azonban kihagytak a számításból a ravasz tanácsadók: azt, hogy Bayardo San Román az átlagnál sokkal jobban bírja az italt, és hogy Angela Vicario az anyja által beleplántált korlátoltság mélyén a színtiszta becsület magvát rejtegeti. “Nem csináltam meg semmit, amit mondtak - mesélte -, mert minél többet gondolkodtam róla, annál inkább beláttam, hogy milyen nagy disznóság, és ilyet nem szabad megtenni senkivel, és legkevésbé azzal a szerencsétlen emberrel, aki elvesztette feleségül.” Így aztán ellenkezés nélkül hagyta, hogy a kivilágított hálószobában levetkőztessék, immár túl minden tanult félelmen, amely tönkretette az életét. “Egy csöppet sem volt nehéz - mondta -, mert el voltam szánva a halálra.”

Valójában azért beszélt ilyen nyíltan, szégyenkezés nélkül az őt ért csapásról, hogy eltitkolja azt a másik, igazi csapást, amely miatt magában gyötrődött. Amíg rá nem szánta magát, hogy neked elmesélje, senki sem tudta, még csak nem is gyanította, hogy amióta visszavitte a szüleihez, Bayardo San Román végleg belépett az életébe. Az volt a kegyelemdőfés. “Egyszer csak, ahogy az anyám elkezdett ütni, őt láttam magam előtt” - mondta. Az ökölcsepások is kevésbé fájtak, mert tudta, hogy őmiatta verik. Akkor is őrá gondolt, némiképpen megrökönyödve magán, amikor az ebédlő díványára borulva zokogott. “Nem a verés miatt sírtam, és nem is amiatt, ami történt - mondta -, hanem őt sirattam.” És aztán is rá gondolt, miközben az anyja árnykatinktúrás borogatást tett az arcára, meg amikor kiáltozni kezdtek az utcán és félreverték a harangokat, majd bejött az anyja, és azt mondta, hogy alhat már, mert túl vannak a nehezen.

Aztán hosszú időn át gondolt rá, minden remény nélkül, mígnem egyszer el kellett kísérnie az anyját a riohachai kórház szemészetére. Útközben betértek a Kikötői szállóba, amelynek ismerték a tulajdonosát, és Pura Vicario a szálló bárjában egy pohár vizet kért. Miközben a vizet itta, háttal a lányának,

Angela Vicario a terem tükörfalán megpillantotta a saját megelevenedett gondolatát. Elakadt a lélegzete, és hátrafordult: Bayardo San Román ott ment el mellette, de nem vette észre, már kint is volt az utcán. Angela Vicario összetört szívvel fordult vissza az anyja felé. Pura Vicario, aki közben kiitta a poharát, a ruhája ujjával megtörölte a száját, és a pult mellől mosolyogva nézett rá az új szemüvegével. Angela Vicario most először, amióta megszületett, ebben a mosolyban látta meg az anyját a maga valójában: egy szegény asszony, aki egész életét feláldozta a saját hibái oltárán. “A pokolba” - mondta magában. Úgy felzaklatta a látvány, hogy hazafelé menet az egész utat hangosan végigénekelte, otthon rávetette magát az ágyra, és három napig sírt egyfolytában. De utána újjászületett. “Egészen belebolondultam - mondta. - Végleg és menthetetlenül.” Ha csak lehunyta a szemét, őt látta maga előtt, a tenger hangjában az ő lélegzését hallotta, éjfélkor arra riadt fel az ágyban, hogy az ő forró testét érzi maga mellett. Így telt el egy hét, örökös zaklatottságban. Aztán leült, és megírta neki az első levelet. Rövid, tartózkodó hangú levél volt, melyben elmondta neki, hogy látta kimenni a szállodából, és sajnálja, hogy nem vette őt észre. A levélre nem jött válasz. Két hónap múlva, beleunva a várakozásba, írt egy másik levelet, amelynek ugyanolyan mértéktartó volt a stílusa, mint az elsőnek, és amelynek láthatóan csak az volt a célja, hogy figyelmeztesse Bayardo San Románt az udvariatlanságára. Hat hónap múlva már hat levélre nem kapott választ, de beírta azzal a tudattal, hogy Bayardo San Román megkapja őket.

Most, hogy életében először a saját kezébe vette a sorsát, Angela Vicario fölfedezte, hogy a gyűlölet és a szerelem egy töről fakadó szenvedély. Minél több levelet írt, annál jobban felizzította lázának parazsát, de a boldog gyűlöletet is, amit anyja iránt érzett. “Ha csak ránéztem, görcsbe rándultak a beleim - mondta -, de róla is csak ő jutott eszembe.” A hazaküldött asszony napjai ugyanolyan egyszerűen teltek, mint

korábban az eladó lányé: ugyanúgy ült a hímzőgép mellett, barátnői társaságában, ahogy azelőtt a rongytulipánokat és papírmadarakat gyártotta, de miután az anyja lefeküdt, ő reggelig írta a szobájában a hiábavaló leveleket. Közben kinyílt az esze, határozott lett és magabiztos, és visszanyerte szüzességét, hogy ezután már csakis Bayardo San Románnak tartogassa, és nem ismert el maga fölött semmi más hatalmat, csak az övét, és szolgálni is már csak egy dolgot volt hajlandó: a saját rögeszméjét.

Egy fél életen át írta a leveleket, minden héten egyet. “Néha már azt se tudtam, mit írjak - mondta nevetve -, de elég volt tudnom, hogy mindet megkapja.” Először csak amolyan eljegyzési kártyák voltak, aztán egy titkos szerető jeladásai, majd egy átmeneti menyasszony illatos levélkéi, még később egy üzletasszony szerelmi kitörésekkel vegyes feljegyzései, végül pedig egy elhagyott feleség méltatlankodó levelei, melyek súlyosabbnál súlyosabb, kitalált betegségekről adtak hírt, hogy a férj hazamenjen. Egy éjjel, széles jókedvében felborította a tintatartót, és a tinta ráömlött a kész levélre: ő mégsem tépte össze, hanem odaírt egy mondatot a levél aljára: “Szerelmem jeléül elküldöm neked a könnyeimet.” Olykor, amikor már belefáradt a sírásba, a saját örületén mulatott. A faluban hatszor cserélődött a postáskisasszony, és mind a hatot a cinkosává tette. Csak egy dologra nem gondolt: hogy abbahagyja. Bayardo San Románra azonban, úgy látszik, nem hatott ez az örült szenvedély: mintha csak a levegőnek írt volna.

A tizedik évben, egy szeles hajnalon arra a határozott érzésre riadt fel álmából, hogy Bayardo San Román, anyaszült meztelenül, ott fekszik mellette. Akkor leült, és írt neki egy húsz ív hosszú, lázas levelet, melybe szégyenkezés nélkül beleírta mindazt a keserű** igazságot, amely az óta a gyászos éjsza-***ha be nem gyógyuló fekélyek maradtak utána a testében, hogy most is érzi nyelvének sós ízét és afrikai

hímveszőjének tüzes hadarását. Átadta a levelet a postáskisasszonynak, aki péntekenként járt el a hímződélutánokra, hogy elvigye a postát, és biztos volt benne, hogy ezzel az utolsó nagy kitöréssel véget ér az agóniája. De nem jött válasz. Attól kezdve már nem is tudta, hogy mit ír, azt se, hogy kinek, de írt, írt rendületlenül, tizenhét éven át.

Egy augusztusi napon, déltájban, mialatt a barátnőivel kézimunkázott, hallotta, hogy valaki belép a ház kapuján. Fel se nézett, úgy is tudta, hogy ki az. "Meghízott, félig kopasz is volt már, és szemüveg volt rajta - mondta. - De ő volt, a szentségit, ő volt!" Nagyon megijedt, mert tudta, hogy Bayardo San Román is látja rajta a változást, és nem remélte, hogy az ő szerelme is olyan nagy, hogy kibírja. Az inge ugyanúgy át volt izzadva, mint amikor a búcsúban először látta, és ugyanaz a bőrvö volt rajta, vállán ugyanaz a két ezüstveretes, kopott bőrtarisznya. Bayardo San Román, ügyet se vetve a többi, elképedt nőre, akinek kezében megállt a tű, odalépett a varrógéphez, és rátette a két tarisznyát.

- Tessék - mondta. - Itt vagyok.

Két egyforma bőrdönt is hozott: az egyikben volt az összes ruhája, a másikban az a majdnem kétezer levél, amit ő írt neki. Ott sorakoztak egymás mellett, dátum szerint összerakva, színes szalagokkal átkötött csomagokban: egy se volt felbontva.

Éveken át másról se tudtunk beszélni. Napi cselekvéseink, melyeket addig egyenes vonalba terelt a sokféle szokás, hirtelen egyazon közös izgalom körül kezdtek forogni. A hajnali kakasszó még ébren talált: azon fáradoztunk, hogy elrendezzük azt a sok-sok egymásba kapcsolódott véletlent, mely lehetővé tette ezt a képtelenséget, és nyilvánvaló volt,

hogy nem azért tesszük, mert mindenáron meg akarunk fejteni egy rejtélyt, hanem azért, mert egyikünk se tudott volna tovább élni úgy, hogy ne látná tisztán a maga helyét és a maga szerepét, amit a végzet jelölt ki neki.

Sokan nem is tudták meg soha. Cristo Bedoya, akiből híres sebész lett, soha nem tudta megmagyarázni magának, hogy miért ragadt ott két órára a nagyszüleinél, és várta meg náluk a püspök érkezését, mikor haza is mehetett volna lefeküdni; a szülei hajnalig várták, hogy elmondhassák neki a hírt. De a legtöbben azok közül, akik a büntett megakadályozásáért tehettek volna valamit, de nem tettek, azzal vigasztalták magukat, hogy a becsületbeli ügyek szent területek, ahová csak a dráma hőseinek szabad belépniük. "A tisztesség szerelem" szokta mondani az anyám. Hortensia Bautét, akinek mindössze annyi szerepe volt az eseményekben, hogy vért látott azon a két késen, amelyen még nem volt vér, annyira megviselte a lelki furdalás, amiért előre látta a szörnyűséget, hogy egy napon, amikor már nem bírta tovább, meztelenül rohant ki az utcára. Flora Miguel, Santiago Nasar menyasszonya szégyenében és haragjában megszökött egy határőr hadnaggyal, aki aztán pénzért árulta a vichadai kaucsukgyűjtő munkások között. Aura Villerosnak, a bábaasszonynak, aki három nemzedéket segített a világra, a hír hallatán olyan görcs állt a hólyagjába, hogy élete végéig katéterrel tudott csak vizelni. Don Rogelio de la Flor, Clotilde Armenta derék férje, aki nyolcvanhat éves korában maga volt az élet, arra ébredt - ekkor utoljára -, hogy Santiago Nasar ott áll rászégezve házának bezárt kapujára, és nem élte túl a megrázkódtatást. Plácida Linero az utolsó pillanatban zárta be a kaput, de idejében kimagyarázta magát. "Azért zártam be, mert Égi Virágszál megesküdtött rá, hogy a fiam itthon van: látta, amikor hazajött - mondta nekem. - És nem volt igaz." Azt viszont soha nem bocsátotta meg magának, hogy a fák jelentését

összetévesztette a madarakéval, a jót a rosszal, és ismét rabja lett a kardamómirágcsálás káros szenvedélyének.

A gyilkosság után tizenkét nappal a vizsgálóbíró, aki a jegyzőkönyvet fölvette, egy egész faluval találta magát szemben. A községháza mocskos irodájában, ahol rumos török kávéval próbálta elhessegetni maga elől a hőség délibábját, rendőri erősítést kellett kérnie, hogy kordában tartsák az odasereglett embereket, akik idézés nélkül is mind tanúskodni akartak, hogy hangsúlyozzák a drámában játszott fontos szerepüket. Nemrég végezte el az egyetemet, és még mindig a jogi kar fekete posztóegyenruhájában járt; ujján ott volt a doktori aranygyűrű, és egész lényéből a boldog zöldfülű önteltsége és lírai hevülete áradt. De a nevét nem sikerült megtudnom. Mindaz, amit a jelleméről tudni lehet, a jegyzőkönyvből derül ki, melyet jó néhány személy segítségével sikerült felkutatnom a riohachai bíróság épületében. Az irattárban nem volt semmiféle rendszer, és szerte a kőpadlón több mint egy évszázad aktacsomói tornyosultak, abban az ódon gyarmati épületben, mely két napon át Francis Drake főhadiszállása volt. A földszinti termeket minden dagálykor elöntötte a tenger, és a kötegekből kiszóródott akták ide-oda úszkáltak az elhagyott irodákban. Sokszor magam is bokáig érő vízben bóklásztam végig a vesztett pereknek ezt a halastavát, és a véletlen műve volt, hogy ötévi keresés után a jegyzőkönyv körülbelül ötszáz ívnyi anyagából háromszázhuszonkét ívre sikerült rábukkannom.

A bíró neve egyiken se szerepelt, de nyilvánvaló, hogy olyan ember volt, akit alaposan megfertőzött az irodalom. Minden bizonnyal olvasta a spanyol klasszikusokat, a latinok közül is egyet-kettőt, és Nietzschét is jól ismerte, aki az akkori jogászok divatos szerzője volt. A lapokon olvasható széljegyzetek olyanok voltak, mintha vérrel írta volna őket, és nemcsak a tinta színe miatt. Olyan tanácstalanul állt szemben a rejtéllyel, melyet a sors szeszélye folytán neki kellett volna

megfejtene, hogy szelleme gyakran elkalandozott a líra régiójába, mely sehogy sem illett össze rideg hivatásával. Mindenekfölött azt tartotta elfogadhatatlannak, hogy az élet olyan véletlenekkel operáljon, melyek az irodalom számára megengedhetetlenek, és így tegye lehetővé, hogy akadálytalanul végre lehessen hajtani egy jó előre bejelentett gyilkosságot.

De szorgos fáradozása végén az nyugtalanította mégis a legjobban, hogy nem bukkant rá egyetlen olyan nyomra se, mely arra utalt volna, hogy Santiago Nasar volt a sérelem okozója. Angela Vicario barátnői, akik cinkosságot vállaltak a csalásban, hosszú időn át mesélték újra meg újra, hogy még jóval az esküvő előtt beavatta őket a titkába, de az illető nevét nem árulta el. A jegyzőkönyvben így szerepel a vallomásuk: “A csodát elmondta, de a szentnek nem árulta el a nevét.” Angela Vicario pedig rendületlenül hallgatott. Amikor a vizsgálóbíró a maga oldalazó stílusában megkérdezte: tudja-e, hogy ki volt Santiago Nasar, szenvtelen arccal ezt felelte:

- Ő volt a tettes.

Így áll a jegyzőkönyvben, de arról, hogy hol történt és miképpen, nem esik szó. A tárgyalás során, mely csak három napig tartott, a magánvádló legfőképpen ennek a vádnak a gyengeségével érvelt. A Santiago Nasar elleni bizonyítékok hiánya olyan tanácstalanságba süllyesztette a vizsgálóbírót, hogy ténykedését olykor megakasztotta a kiábrándulás. A 416-ik lap szélén ez a saját kezével és a patikus tintájával írt megjegyzés olvasható: *Adjatok egy előítéletet, és kimozdítom helyéből a földet.* E parafrázis alá, melyet a csüggedés szült, egy nyíllal átlőtt, formás szívet rajzolt, ugyanazzal a véres tintával. Az ő szemében, ugyanúgy, mint a legközelebbi barátok szemében is, mi sem bizonyította jobban Santiago Nasar ártatlanságát, mint az, ahogyan az utolsó órákban viselkedett.

Mert egy pillanatra sem ingott meg halálának reggelén, noha nagyon jól tudta, hogy milyen árat kéne fizetnie, ha igaz lenne, amivel vádolják. Ismerte annak a világnak az álszentségét, amelyben élt, és tisztában kellett lennie azzal, hogy az ikrek egyszerű lelke nem tudta volna elviselni a gúnyos megjegyzéseket. Bayardo San Románt senki se ismerte jól, de Santiago Nasar azért ismerte annyira, hogy tudja: nagyvilági pózai ellenére ugyanúgy a hazuról hozott előítéletek rabja, mint bárki más. Úgyhogy a szándékos nemtörődömség egyenlő lett volna az öngyilkossággal. Azonkívül, amikor az utolsó pillanatban végre megtudta, hogy a Vicario testvérek meg akarják ölni, nem a pánik jelei látszottak rajta, ahogy annyian mondták, hanem az ártatlan ember elképedéséé.

Az én véleményem szerint nem is értette, hogy miért kell meghalnia. Miután megígérte Margot húgomnak, hogy mindjárt utána megy, Cristo Bedoyával elindult visszafelé a rakparton, és felhőtlen jókedvük hamis reményeket ébresztett az emberekben. "Olyan vidáman mentek - mesélte Meme Loaiza -, hogy hálát adtam az Istennek, mert azt hittem, elrendeződött a dolog." Persze nem mindenki kedvelte olyan nagyon Santiago Nasart. Polo Carrillo, a villanytelep tulajdonosa úgy vélte, hogy a nyugalma nem az ártatlanságából, hanem a cinizmusából fakad. "Azt hitte, hogy amiért pénze van, őhózzá senki se nyúlhat" - mondta. Fausta López, a felesége hozzátette: "Akárcsak a többi török." Indalecio Pardo bement valamiért Clotilde Armenta boltjába, és az ikrek azt mondták neki, hogy mihelyt elmegy a püspök, megölik Santiago Nasart. Ő is, mint sokan mások, arra gondolt, hogy a sok pálinkától már azt se tudják, hogy mit fecsegnek, de Clotilde Armenta megmutatta, hogy mi van a kezükben, és megkérte, hogy keresse meg Santiago Nasart, és figyelmeztesse a veszélyre.

- Ne strapáld magad - mondta Pedro Vicario. - Vedd úgy, hogy már meg is halt.

Elég nyilvánvaló kihívás volt. Az ikrek tudták, hogy Indalecio Pardo és Santiago Nasar jó barátok, és biztosan arra gondoltak, hogy ő lenne a legalkalmasabb személy, aki meg tudná akadályozni a gyilkosságot úgy, hogy azért ők ketten ne maradjanak szégyenben. De amikor összetalálkoztak - Santiago Nasar és Cristo Bedoya karonfogva jöttek a kikötőből visszatérő embercsoportok közt -, nem mert szólni neki. "Nem volt bátorságom" - mondta. Vállon veregette őket, és hagyta, hogy menjenek tovább. Ők meg jóformán észre se vették, annyira el voltak merülve az esküvő részleteibe.

Az emberek a tér felé tartottak, akárcsak ők. A tömeg sűrűn ellepte az utcát, de Escolástica Cisnerosnak feltűnt, hogy a két barát akadálytalanul halad előre egy üres kör közepén, mert az emberek tudták, hogy Santiago Nasar meg fog halni, és óvakodtak attól, hogy hozzáérjenek. Cristo Bedoya is észrevette, hogy az emberek olyan furcsán viselkednek. "Úgy bámultak ránk, mintha ki lett volna festve a képünk" - mondta. És még valami: Sara Noriega éppen akkor nyitotta ki a cipőboltot, amikor odaértek elé, és rémülten látta, hogy Santiago Nasar milyen sápadt. De ő megnyugtatta.

- Hát persze, Sara néném - szólt oda neki, és már ment is tovább -: ekkora ivászat után!

Celeste Dangond pizsamában ült a háza kapujában, azok bosszantásául, akik díszbe vágták magukat a püspöknek, és hívta Santiago Nasart, hogy menjen be hozzá egy csésze kávéra. "Gondoltam, időt nyerek vele, hátha eszembe jut valami" - mondta. De Santiago Nasar azt felelte, hogy szalad haza átöltözni, aztán megy a húgomhoz, aki reggelire hívta. "Én meg hagytam, hadd menjen - mondta Celeste Dangond -, mert hirtelen arra gondoltam: az nem lehet, hogy megöljék, ha ilyen jól tudja, hogy mit fog csinálni." Yamil Shaium volt az egyetlen, aki azt tette, amit eleve tenni akart. Mihelyt fülébe jutott a hír, kiállt a textilüzlete ajtajába, és várta Santiago Nasart, hogy megmondja neki. Még azok közé az arabok közé

tartozott, akik Ibrahim Nasarral együtt érkeztek a faluba, és haláláig hűséges kártyapartnerre volt, utána meg a család tanácsadója az örökségi ügyekben. Neki volt a legtöbb joga hozzá, hogy beszéljen Santiago Nasar fejével. Mégis, arra gondolt, hogy kár lenne feleslegesen ráijeszteni, hátha vaklárma az egész, és ezért úgy döntött, hogy előbb Cristo Bedoyával beszél, hátha ő többet tud a dologról. Ahogy elhaladtak a boltja előtt, odakiáltott neki. Cristo Bedoya gyengéden hátba vágta Santiago Nasart - ekkor már majdnem a tér sarkánál voltak -, és elindult a bolt felé.

- Akkor szombaton látjuk egymást - mondta még.

Santiago Nasar nem válaszolt, hanem Yamil Shaiumnak kiáltott oda valamit arabul, mire az, ugyancsak arabul, visszafelelt neki, a hasát fogva nevében. "Egy szójáték volt, amivel mindig elszórakoztattuk egymást" - mesélte Yamil Shaium. Santiago Nasar közben már ment is tovább, mindkettőjüknek búcsút intett, és befordult a térre. Ekkor látták utoljára.

Cristo Bedoya épp csak hogy meghallgatta Yamil Shaiumot, és máris rohant ki a boltból, Santiago Nasar után. Még látta, amint befordul a sarkon, de a teret előzőnlő emberek közt már nem találta. Többen is, akiket megkérdezett, azt válaszolták:

- De hiszen mostanáig veled volt.

Lehetetlennek tartotta, hogy ilyen hamar hazaért volna, de azért bement megkérdezni, ha már úgysis nyitva volt a ház utcai kapuja. Ahogy bement, nem vette észre a földön heverő cédulát; átment a sötét nagyszobán, vigyázva, hogy ne üssön zajt ebben a szokatlan órában, de a kutyák a ház végében csaholni kezdtek, és elébe szaladtak. A kulcsosomójával hallgattatta el őket, ahogy a gazdájuk szokta, és a konyha felé indult, sarkában a kutyákkal. A folyosón Égi Virágszál jött szembe vele, egy vödör vízzel: a nagyszobába ment, hogy felmossa a padlót. Azt mondta, hogy Santiago Nasar még nem jött haza. Amikor Cristo Bedoya belépett a konyhába, Victoria

Guzmán éppen feltette a tűzre a nyúlporköltet. Rögton tudta, hogy miért jött. “Majd kiesett a száján a szíve” - mondta. Cristo Bedoya megkérdezte, hogy Santiago Nasar otthon van-e, mire ő színlelt naivsággal azt felelte, hogy még nem jött haza lefeküdni.

- Komoly az ügy - mondta Cristo Bedoya. - Meg akarják ölni.

Victoria Guzmán egy pillanatra kiesett a szerepéből.

- Ugyan, ugyan, kit ölnének meg azok a szegény fiúk - mondta.

- Szombat óta egyfolytában isznak - mondta Cristo Bedoya.

- Éppen azért - vágott vissza Victoria Guzmán. - Nincs az a részeg, aki megenné a saját piszkát.

Cristo Bedoya visszament a nagyszobába, ahol Égi Virágszál már kinyitotta az ablakokat. “Dehogy esett - mondta Cristo Bedoya. - Még hét óra se volt, és már besütött a nap az ablakokon.” Újra megkérdezte Égi Virágszál, biztos-e benne, hogy Santiago Nasar nem jött be a nagyszoba ajtaján. Égi Virágszál ezúttal nem volt olyan biztos benne, mint az előbb. Akkor megkérdezte, hogy hol van Plácida Linero, és a lány azt mondta, hogy az előbb tette oda neki a kávé az éjjeliszekrényre, de nem ébresztette fel. Majd hétkor felébred magától, mint minden reggel, megissza a kávéját, és lejön, hogy utánanézzon az ebédnek. Cristo Bedoya az órájára nézett: hat óra ötvenhat perc volt. Fogta magát, és fölment az emeletre, hogy megnézzé, Santiago Nasar csakugyan nincs-e otthon.

A szoba ajtaja belülről be volt zárva, mert Santiago Nasar az anyja szobáján át távozott el. Cristo Bedoya nemcsak hogy úgy ismerte a házat, mint a sajátját, hanem annyira otthon érezte magát, hogy minden további nélkül benyitott Plácida Lineróhoz: majd rajta keresztül megy át a másik szobába. A felső ablakon át beesett a szobába egy fénynyaláb, porszemek táncoltak benne, és a szép, alvó asszony, ahogy ott feküdt a függőágyában, oldalára fordulva, arcára fektetett

menyasszonykezelével, valószerűtlen jelenség volt. “Olyan volt, mint egy látomás” - mondta Cristo Bedoya. Egy pillanatig elgyönyörködött benne, aztán halkán átsettenkedett a szobán, elment a fürdőszoba előtt, és benyitott Santiago Nasar szobájába. Az ágy be volt vetve, és a karosszéken ott volt a gondosan összehajtogatott lovaglórúha, tetején a sapka, a földön pedig a csizma és a sarkantyú. Az éjjeliszekrényen heverő karóra hat óra ötvennyolc percet mutatott. “Hirtelen arra gondoltam, hogy talán hazajött a pisztolyáért - mondta Cristo Bedoya. De a Magnum ott volt az éjjeliszekrény fiókjában. - Életemben nem sütöttem el egy pisztolyt - mondta Cristo Bedoya -, de úgy gondoltam, legjobb lesz, ha magamhoz veszem, és elviszem neki.” Fogta a revolvert, az inge alatt becsúszta az övébe, és csak a gyilkosság után vette észre, hogy nincs megtöltve. Plácida Linero, kezében a kávéscsészével, épp akkor jelent meg az ajtóban, amikor visszatolta a fiókot.

- Szent Isten - kiáltott fel -, de megijesztettél!

Cristo Bedoya is megijedt tőle. Ahogy megpillantotta az éles fényben, aranyszínű pacsirtákkal telehímzett pongyolájában, kócos hajával, szétfoslott a varázs. Motyogott valamit zavarában, hogy azt hitte, Santiago Nasart itthon találja.

- Kiment a püspök elé - mondta Plácida Linero.

- Az is jól elhúzta a csíkot.

- Gondoltam - mondta Plácida Linero. - Az anyja is rossz volt, aki szülte.

Nem folytatta tovább, mert ekkor vette észre, hogy Cristo Bedoya azt se tudja, melyik lábára álljon. “Remélem, megbocsátotta nekem az Isten - mondta Plácida Linero -, de olyan zavarban volt, hogy hirtelen azt gondoltam, talán lopni jött.” Meg is kérdezte, hogy mi lelte. Cristo Bedoya tudta, hogy milyen kényes helyzetbe került, de nem merte megmondani az igazat.

- Nem aludtam egy szemet se - mondta.

És ezzel elment. “Különben is: folyton azt hitte, hogy lopnak tőle.” A téren Amador atyával találkozott, aki a templom felé ballagott a füstbe ment mise kellékeivel, de nem úgy nézett ki, mint aki bármit is tudna tenni Santiago Nasarért, azonkívül hogy megmenti a lelkét. Cristo Bedoya a kikötő felé vette az irányt, de ekkor Clotilde Armenta boltjából a nevét kiáltották. Pedro Vicario állt az ajtóban, hullasápadtan, ziláltan: az inge ki volt gombolva, és az ujja könyökig feltúrva, kezében a fűrészlapból készített otromba kés. A viselkedése túlon túl kihívó volt ahhoz, hogy spontán legyen, és nem is ez volt az egyetlen és leglátványosabb kísérlete, amivel az utolsó percekben megpróbálkozott, hogy akadályozzák meg a gyilkosságot.

- Cristóbal - kiáltotta -, mondd meg Santiago Nasarnak, hogy itt várunk rá, és meg fogjuk ölni!

Cristo Bedoya hajlandó lett volna megtenni neki a szívességet, hogy megakadályozza. “Ha képes lettem volna rá, hogy elsüssek egy revolvért, Santiago Nasar ma is élne” - mondta. De még a gondolatától is elszörnyedt, mivel hallott róla, hogy mekkora roncsolást visz véghez egy acélgolyó.

- Vigyázz, mert egy akkora Magnum van nála, ami még egy motort is ki tud lyukasztani - kiáltotta.

Pedro Vicario tudta, hogy nem igaz. “Soha nem hordott magával fegyvert, ha nem a lovaglóruhájában volt” - mondta nekem. Egyébként, amikor elhatározta, hogy tisztára mossa a húga becsületét, erre az eshetőségre is fölkészült.

- A halottak nem lövöldöznek - kiáltotta vissza.

Pablo Vicario is megjelent a boltajtóban. Ugyanolyan sápadt volt, mint a testvére, de a zakóját nem vetette le, és a kést se csomagolta ki az újságpapírból. “Ha nem lett volna köztük ez a különbség - mondta Cristo Bedoya -, máig se tudnám, hogy melyik melyik volt”. Clotilde Armenta is fölbukkant a háta mögött, és odakiáltott Cristo Bedoyának, hogy szaladjon már:

vége, hogy a sok buzi közt akad egy férfi, aki talán meg tudja akadályozni a tragédiát.

Ami utána történt, azt már mindenki tudta. A kikötőből hazafelé tartó emberek a kiabálás hallatára kezdtek odagyűlni a tér alkalmas pontjaira, hogy onnan nézhessék végig a gyilkosságot. Cristo Bedoya megkérdezett néhány ismerőst, hogy nem látták-e Santiago Nasart, de senki se látta. A Társaskör ajtajában Lázaro Aponte ezredesbe botlott, és elmondta, hogy mi történt az imént Clotilde Armenta boltja előtt.

- Az nem lehet - mondta Aponte ezredes -, mert már hazazavartam őket, hogy feküdjenek le.

- Most láttam őket, disznóölő késekkel - mondta Cristo Bedoya.

- Az nem lehet, mert már elvettem tőlük, mielőtt hazazavartam őket - mondta az előljáró. - Biztos előtte láttad őket.

- Két perce láttam őket, és mind a kettőnek disznóölő kés volt a kezében - mondta Cristo Bedoya.

- A kurva életbe - mondta az előljáró -, akkor biztos szereztek két másikat, és visszajöttek!

Megígérte, hogy azonnal utánanéző a dolognak, de előbb bement a Társaskörbe, hogy végső igent mondjon egy aznap estére szóló dominómeghívásra, és mire kijött, már minden elvégeztetett. Cristo Bedoya pedig ekkor követte el az egyetlen halálos tévedését: arra gondolt, hogy Santiago Nasar az utolsó pillanatban úgy döntött, hogy előbb megreggelizik nálunk, és csak aztán megy haza átöltözni, így elindult mihozzánk. A folyóparton loholt végig, és akivel csak összeakadt, megkérdezte, hogy nem látta-e Santiago Nasart, de senki se látta. Mégsem ijedt meg, mert nemcsak az az egy út vezetett hozzánk. Próspera Arango, aki máskor úgy fönn hordta az orrát, rimánkodva kérte, hogy nézze meg az apját, aki ott haldoklott az ajtajuk előtti lépcsőn, mert láthatólag nem segített

rajta a röpke püspöki áldás. “Én is láttam, amikor hazamentem - mondta Margot húgom -, és már olyan volt az arca, mint egy halottnak.” Cristo Bedoya négy percet vesztegetett el, amíg a beteget vizsgálta, aztán megígérte, hogy nemsokára visszajön, és csinál valamit, hogy könnyítsen rajta, de újabb három percébe került, amíg Próspera Arangóval együtt becipelte a hálószobájába. Amikor kijött a házból, valami messzi kiáltás ütötte meg a fülét, és úgy hallotta, mintha petárdák pukkannának a téren. Megpróbált szaladni, de az övébe gyömöszölt revolvertől nem tudott. Az utolsó utcasarkon befordulva, hátulról megismerte az anyámat, aki majdhogynem vonszolta maga után a legkisebbik fiát.

- Luisa Santiago - kiáltott oda -, hol a keresztfia?

Az anyám épp csak felé fordította könnyáztatta arcát.

- Jaj, fiam - felelte -, azt mondják, megölték !

Így volt. Mialatt Cristo Bedoya kereste, Santiago Nasar a menyasszonya, Flora Miguel házában volt, amely ott állt, a térnek éppen azon a sarkán, ahol Cristo Bedoya utoljára látta. “Nem jutott eszembe, hogy ott lehet - mondta -, mert azok déli tizenkettő előtt nem keltek fel soha.” Csakugyan az volt a közhiedelem, hogy Nahir Miguelnek, az arab közösség bölcsének parancsára az egész család délig alszik. “Ezért virult úgy Flora Miguel, mint a rózsa, pedig a korától már éppen fonnyadhatott volna” - mondja Mercedes. A ház - annyi más házhoz hasonlóan - csakugyan nagyon későig zárva volt, de a lakói korán kelő, dolgozó emberek voltak. A házasságot Santiago Nasar és Flora Miguel szülei határozták el annak idején. Santiago Nasar, még kamasz fejjel, tudomásul vette a szülők elhatározását, és azóta sem változtatott a szándékán, talán azért nem, mert a házasságról ugyanazt az utilitarista nézetet vallotta, mint az apja. Flora Miguel virággzani virággzott éppen, de híján volt minden kellemnak és szellemnek, és már az összes korabeli lány menyasszonyi fátylát odahordozta az oltár elé, ezért aztán a családi döntést úgy fogadta, mint a

gondviselés jótéteményét. Kellemes, könnyű jegyességük volt, amelynek nyugalmát se formális vizitek, se érzelmi viharok nem dúlták fel. Az esküvőt, többszöri elhalasztás után, végül is annak az évnek a karácsonyára tűzték ki. Flora Miguel azon a hétfőn a püspöki hajó kürtjének első hangjaira ébredt, és nem sokra rá megtudta, hogy a Vicario testvérek meg akarják ölni Santiago Nasart. Az apácahúgomnak, az egyetlen személynek, aki a szerencsétlenség után beszélt vele, azt mondta, hogy nem is tudja, kitől hallotta. “Csak azt tudom, hogy reggel hatkor már mindenki tudta” – mondta neki. Azt, hogy Santiago Nasart megöljék, elképzelhetetlennek tartotta, viszont arra gondolt, hogy most majd hozzákényszerítik Angela Vicariót, hogy visszaadja a becsületét. Elviselhetetlen volt ez a megaláztatás. Mialatt a fél falu a püspököt várta, ő a szobájában zokogta ki a dühét, és rakta végleges rendbe a dobozba zárt leveleket, amiket Santiago Nasar írt neki a kollégiumból.

Santiago Nasarnak az volt a szokása, hogy ahányszor csak elment Flora Miguel háza előtt, mindig végigzörgette a kulcsaival az ablakok dróthálóit, akár otthon voltak, akár nem. Azon a hétfőn Flora Miguel, ölében a leveles dobozzal, már alig várta. Santiago Nasar nem láthatta az utcáról, ő viszont a dróthálón át jól látta, még mielőtt megzörrent a háló.

- Gyere be - mondta.

Még nem fordult elő, hogy abba a házba bárki is betette volna a lábát reggel háromnegyed hétkor: még az orvos se. Santiago Nasar akkor vált el Cristo Bedoyától, aki Yamil Shaium boltjába ment, és annyi ember volt a téren, aki mind rá várt, hogy valóságos rejtély: hogyhogy nem látta senki bemenni a menyasszonya házába. A vizsgálóbíró legalább egy szemtanút szeretett volna találni, és olyan állhatatosan kereste, akárcsak én, de hiába. A jegyzőkönyv 382. lapjának szélére egy újabb szentenciát írt fel, piros tintával: *A végzet láthatatlanná tesz bennünket.* Tény az, hogy Santiago Nasar a ház főkapuján ment be, nyíltan, mindenki szeme láttára. Flora

Miguel a nagyszobában várta, zölden a dühtől, azoknak a szerencsétlenül sikerült zsabós ruháinak egyikében, melyeket a nevezetes alkalmakra szokott felvenni, és kezébe nyomta a dobozt.

- Nesze - mondta. - És bárcsak megölnének!

Santiago Nasar úgy elképedt, hogy kiesett a doboz a kezéből, és szerelemtelen levelei szétszóródtak a padlón. Szaladt Flora Miguel után a szobájába, de az becsapta az orra előtt az ajtót, és rátolta a reteszt. Hosszan kopogott az ajtón, és olyan hangerővel szólongatta Flora Miguelét abban a korai órában, hogy az egész család rémülten összeszaladt. Több mint tizennyolc ember, vérrokonok és beházasodottak, kicsik és nagyok. Végül megjelent Nahir Miguel is, az apa, a rőt szakállával és a szülőföldjéről hozott beduin dzsellabájában, mely a házi viselete volt. Sokszor láttam Nahir Miguelét magam is: hatalmas termetű, komótos mozgású ember volt, és mindig lenyűgözött a belőle sugárzó tekintély.

- Flora - szólt be az anyanyelvén. - Nyisd ki az ajtót.

Bement a lányához, a család meg elmerülten bámulta Santiago Nasart. A nagyszobában térdepelt, szedegette a szétszóródott leveleket, és rakta vissza a dobozba. "Olyan volt, mintha vezekelné" - mondták. Nahir Miguel néhány perc múlva kijött a lánya szobájából, intett a kezével, és a családi sereglet azon nyomban széteszlott.

Santiago Nasarhoz is arabul beszélt. "Az első pillanattól fogva láttam, hogy fogalma sincs róla, miről beszélek - mesélte nekem. Akkor nyíltan nekiszegte a kérdést: tudja-e, hogy a Vicario testvérek meg akarják ölni. - Elsápadt, és úgy megrendült, hogy az nem lehetett színlelés" - mesélte. Ő is azon a véleményen volt, hogy nem annyira a félelem, mint inkább a zavar jelei látszottak rajta.

- Hogy igazuk van-e vagy nincs, azt te tudod - mondta. - Most mindenesetre csak két dolgot tehetsz: vagy itt maradsz a

házban, hisz úgylis otthon vagy nálunk, vagy magaddal viszed a puskámat.

- Nem értem, a rohadt életbe, nem értem - mondta Santiago Nasar.

Csak ennyit tudott mondani, ezt is spanyolul mondta. "Olyan volt, mint egy ázott madárfióka" - mondta Nahir Miguel. Úgy vette ki a kezéből a dobozt, mert ott toporgott az ajtónál, és nem tudta, hogy hova tegye.

- Ketten lesznek egy ellen - figyelmeztette.

Santiago Nasar kilépett az utcára. Az emberek úgy várakoztak a téren, mint az ünnepi parádék előtt. Mindenki látta kijönni a házból, és azt is látták, hogy már tudja, hogy meg fogják ölni, és úgy meg volt zavarodva, hogy azt se tudta, merre van a háza. Azt mondják, valaki lekiabált neki az egyik erkélyről: "Hé, török, ne arra: a régi kikötőhöz." Yamil Shaium is kiabált, hogy jöjjön be gyorsan a boltjába, maga pedig hátraszaladt a vadászpuskájáért, de nem emlékezett rá, hogy hova dugta el a töltényeket. Mindenfelől kiabálni kezdtek az emberek, és Santiago Nasar a sok hangtól összezavarodva ide-oda pörgött. Nyilvánvaló volt, hogy a házuk hátsó kapuja felé igyekeznek, de hirtelen eszébe juthatott, hogy a térre nyíló kapu is nyitva van.

- Ott jön - mondta Pedro Vicario.

Egyszerre pillantották meg, Pablo Vicario levette a zakóját, a székre tette, és kicsomagolta az újságpapírból a jatagán alakú kést. Mielőtt kiléptek a boltból, mintha csak összebeszéltek volna, mindketten keresztet vetettek. Mire Clotilde Armenta az ingénél fogva megragadta Pedro Vicariót, és odakiáltott Santiago Nasarnak, hogy fusson, mert megölik. Olyan hangosan kiabált, hogy túlharsogta a többieket. "Először megijedt - mesélte Clotilde Armenta -, mert nem tudta, ki kiabál, se azt, hogy honnan." De aztán meglátta, és vele együtt Pedro Vicariót is, aki egy lökéssel a földre döntötte őt, és

rohant a testvére után. Santiago Nasar már ötven méterre se volt a házától, és a térre nyíló kapu felé futott.

Victoria Guzmán öt perccel azelőtt mondta el Plácida Linerónak a konyhában azt, amit már mindenki tudott. Plácida Linero erős idegzetű asszony volt, úgyhogy egy arcizma se rándult. Megkérdezte Victoria Guzmántól, hogy mondott-e valamit a fiának, és ő hazugsággal válaszolt, mert azt mondta, hogy amikor Santiago Nasar lejött meginni a kávéját, még ő se tudott semmit. Eközben a nagyszobában, ahogy a kőpadlót mosta, Égi Virágszál látta, hogy Santiago Nasar bejön a térre nyíló kapun, és fölmegey a hajólépcsőn a hálószobába. “Tisztán magam előtt láttam - mesélte Égi Virágszál. - A fehér ruha volt rajta, és a kezében is volt valami, nem láttam jól, hogy mi, de mintha egy rózsaág lett volna.” Úgyhogy amikor Plácida Linero megkérdezte, hogy mit tud róla, Égi Virágszál megnyugtatta.

- Egy perccel ezelőtt ment fel a szobájába - mondta.

Ekkor Plácida Linero megpillantotta a földön heverő cédulát, de nem hajolt le érte, és csak akkor tudta meg, hogy mi van rajta, amikor később, a tragédia zúrzavarában valaki megmutatta neki. A nyitott ka-pun át észrevette, hogy a Vicario testvérek, késsel a kezükben, a ház felé szaladnak. Arról a helyről, ahol állt, csak őket látta; a fiát, aki a másik irányból szaladt a kapu felé, nem. “Azt hittem, be akarnak jönni, hogy idebent öljék meg” - mesélte. Akkor odarohant a kapuhoz, és becsapta. Épp a keresztvasat rakta föl rá, amikor meghallotta Santiago Nasar kiáltásait, aztán a rémült dörömbölést a kapun, de azt hitte, hogy fönt van az emeleten, és a szobája erkélyéről zúdítja a szitkokat a Vicario testvérekre. Fölment, hogy segítsen neki.

Santiago Nasarnak már csak néhány másodpercre lett volna szüksége, hogy elérje a kaput, amikor az becsukódott. Két ököllel verte, amíg tudta, de máris megfordult, hogy pusztá kézzel szálljon szembe a támadókkal. “Ahogy ott állt előttem,

egészen megijedtem - mondta Pablo Vicario -, mert kétszer akkorának látszott, mint amekkora volt.” Santiago Nasar felemelte a kezét, hogy visszatartsa Pedro Vicariót, aki jobb felől ugrott neki az egyenes késsel.

- A kurva anyátok! - kiáltotta.

A kés átdöfte a jobb tenyerét, aztán markolatig belefűrődött az oldalába. Akkorát kiáltott fájdalomában, hogy mindenki hallotta.

- Jaj, anyám!

Pedro Vicario erős henteskezével kirántotta belőle a kést, aztán másodszor is szúrta, majdnem ugyanoda. “Érdekes, hogy a kés nem volt véres, amikor kihúztam - mondta Pedro Vicario a vizsgálóbírónak. - Legalább háromszor megszúrta, és egy csepp vér se volt rajta.” Santiago Nasar a harmadik késszúrás után a hasára kulcsolt karral előregörnyedt, valami borjúbögésszerű hang tört ki belőle, és úgy próbált helyezkedni, hogy háttal legyen nekik. Pablo Vicario, aki balra állt tőle, a görbe késével ekkor ejtette rajta azt az egyetlen sebet, amit aztán a hátán találtak, és a sugárban kiömlő vér az ingére fröccsent. “Olyan szaga volt, mint öneki” - mondta. Santiago Nasar a három halálos sebével újra szembefordult velük, hátával nekidőlt az anyja kapujának, és hagyta, csináljanak, amit akarnak, mintha éppenséggel segíteni akarna nekik, hogy egyenlő arányban öljék meg. “Többet nem kiabált - mondta Pedro Vicario a vizsgálóbírónak. - Sőt, úgy láttam, mintha nevetett volna.” Akkor mindketten nekiestek, és valósággal beleszögezték a kapuba: felváltva dolgoztak a kések, könnyedén, ők pedig egy fényes víztükör tetején lebegtek, mely a félelem túlsó oldalán fogadta őket. Meg se hallották, hogy az egész falu egy emberként kiabál, megrettenve a saját bűnétől. “Olyan érzés volt, mint amikor az ember egy lovon vágta” - mondta Pablo Vicario a bírónak. De aztán egyszer csak mindketten ráébredtek a valóságra, mert már olyan fáradtak voltak; Santiago Nasar viszont csak nem

akart összerogyni. “A fenébe is, öcskös - mondta nekem Pablo Vicario -, el se tudod képzelni, milyen nehéz megölni egy embert!” Pedro Vicario a szívébe akart döfni, hogy egyszer s mindenkorra véget vessen a dolognak, de a hónalja alatt célozta meg, ahogy a disznókat szokta. Santiago Nasar pedig azért nem esett össze, mert folytonosan oda volt szegezve a kapuhoz: hol az egyik, hol a másik késsel. Pablo Vicario egy elkeseredett mozdulattal függőlegesen felmetszette a hasát, mire az összes belei kibuggyantak. Pedro Vicario is ugyanerre a vágásra készült, de az iszonyat elrántotta a csuklóját, és a combhúsba hasított bele. Santiago Nasar egy pillanatig még úgy maradt, a kapunak dőlve, míg meg nem pillantotta a saját zsigereit, melyek kékesen csillogtak a napfényben: akkor térdre esett.

Plácida Linero, miután a nevét kiabálva felszaladt a hálósobába, és közben ő is kiabálást hallott, de nem a fia hangja volt, kinézett a térre, és látta, hogy a Vicario testvérek a templom felé futnak. Utánuk meg Yamil Shaium a tigrisölő puskájával és néhány fegyvertelen arab: Plácida Linero arra gondolt, hogy elmúlt a veszély. Aztán kiment a hálósoba erkélyére, és meglátta Santiago Nasart az ajtó előtt, a porba rogyva, amint éppen azon erőlködik, hogy feltápászkodjon a véreből. Fel is állt valahogy féloldalasan, és elindult, valami furcsa kábulatban, két kézzel fogva fel a beleit.

Több mint száz métert tett meg, amíg megkerülte a házat, és a konyhaajtóhoz ért. Még össze tudta szedni annyira a gondolatait, hogy ne az utcán kerülje meg, hanem a szomszéd házon át. Poncho Lanaónak, a feleségének meg az öt gyereknek fogalma se volt róla, hogy mi zajlott le hús lépésre a házuk kapujától. “Hallottuk a kiabálást - mondta az asszony -, de azt hittük, hogy a püspököt ünneplik.” Épp nekiláttak a reggelinek, amikor Santiago Nasar belépett a konyhába, csurom véresen, kezében tartva a fürtben lógó beleit. Poncho Lanao ezt mondta: “Amíg élek, nem felejtem el azt a szörnyű szarszapot.” De Argénida Lanao, a legnagyobbik lányuk azt mesélte, hogy

Santiago Nasar ugyanolyan méltóságteljesen járt, mint máskor, kimért léptekkel, és hogy az a szaracén arca, a kócos fürtjeivel, szebb volt, mint valaha. Az asztalhoz érve rájuk mosolygott, aztán ment tovább, végig a hálósobákon, a ház hátsó ajtaja felé. “Kővé dermedtünk a rémülettől” - mondta Argénida Lanao. Nagynéném, Wenefrida Márquez épp egy fattyúhering pikkelyét kaparta a háza udvarán, szemközt, a folyó túlsó partján, és egyszer csak látta, amint lejön a régi kikötő lépcsőjén, és biztos léptekkel a háza felé indul.

- Santiago, fiam - kiabált át -, mi történt veled?

Santiago Nasar még megismerte.

- Megöltek, Wene néném - mondta. Az utolsó lépcsőfokban megbotlott, de nyomban felállt. “Még arra is volt gondja, hogy leveregetse a beleiről a rájuk tapadt földet” - mesélte Wene néném. Aztán a hátsó kapun át, amely hat óra óta nyitva volt, bement a házba, és arccal előre bezuhant a konyhába.